

Cahide Keskiner

1931 yılında İstanbul'da doğdu. Tezhip ve minyatür çalışmalarına 1953 yılında hocası Ord. Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER ile başladı. 1965 yılında İstanbul Yıldız Porselen Fabrikasına Türk Süsleme Sanatları Uzmanı olarak atandı ve orada ilk olarak Türk Süsleme Atölyesini kurdu. 1980 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Topkapı Sarayı Müzesi'nde başlatılan "Uygulamalı Türk Süsleme Sanatları Kursları"nda eğitim ve yönetim kurulu başkanlığına getirildi. 1982 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmalarına başladı. 2000 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak Kadıköy Aziz Berker Halk Eğitim Kütüphanesi'nde başlatılan tezhip kursunda öğretim görevlisi olarak vazife aldı. Halen kendisine ait olan "Keskiner Tezhip ve Minyatür Atölyesi"nde çalışmalarına devam etmektedir.

Yayımlanmış Eserleri: Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Tercüman Yayınları 1978, Turkish Motifs. Turing Otomobil Kurumu. 1. Baskı 1989 (Turkish-English), 2. Baskı 1991 (English), 3. Baskı 1991 (Deutsch), 4. Baskı 1995 (English), 5. Baskı 2001 (English), Çocuklar İçin Türk Motifleri ile Çizim ve Boyama Kitabı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları 1990, Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler (Hatai), T.C. Kültür Bakanlığı 2. Baskı 2000-2002.

© T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3001

SANAT ESERLERİ DİZİSİ
444

ISBN 975-17-3123-2

www.kulturturizm.gov.tr
e.posta: kultur@kutuphanelergm.gov.tr

Keskiner, Cahide

Minyatür sanatında doğa çizim ve boyama teknikleri / Cahide Keskiner. _ Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004.

74 s.: rnk. res.; 28 cm. _ (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları; 3001. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü sanat eserleri dizisi; 444)

ISBN 975-17-3123-2

I. II. k.a. III. Seriler.
751.77

KAPAK RESMİ

*Tamamlanmamış minyatür örneği.
T.S.M.H 762 no'lu Hamse*

UYGULAMA

Sıma GÜLER

RENK AYRIMI

Reprus

BASKI

*DÖŞİMM Basımevi
(0.312) 223 62 58*

BİRİNCİ BASKI

1.500 Adet

BASIM YERİ, TARİHİ

ANKARA - 2004

MİNYATÜR SANATINDA DOĞA ÇİZİM VE BOYAMA TEKNİKLERİ

Cahide Keskiner

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yol açtığı sorunları algılamak kadar sunduğu imkân ve fırsatları kavramak da son derece önemlidir. Çünkü gerek bilişim teknolojilerinin tehdit ve fırsatları gerekse de küresel kültür alanında yeni yönelişleri kavramadan çağdaş ve etkin bir kültür siyaseti yürütmek mümkün değildir.

Bu husus ülkemiz için, diğer ülkeler için olduğundan çok daha önemli, çok daha yaşamsaldır. Zira Türkiye'nin, Türk insanının çağdaş uygarlığa en özgün ve zengin katkısı kültürel potansiyelimizden kaynaklanacak, küreselleşmeye en yetkin katılımda bulunacağımız alan kültür olacaktır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak dünyadaki gelişmeleri ve küreselleşmenin kültürel boyutunda olup bitenleri ve yeni yönelişleri dikkatle izliyoruz. Bakanlık olarak bir yandan yurt içinde özellikle gençlerimizin kitaplarla daha çok buluşmalarını sağlayacak faaliyetlere hız veriyoruz, diğer yandan da yabancı ülke kamuoyunu kapsayacak şekilde prestij yayımlarımızı sürdürüyoruz.

Her alanda rekabetin arttığı bugünkü koşullarda yurt dışına dönük faaliyetlere ağırlık vermek ve kültürel değerlerimizin tanınmasını sağlayacak politikalara yönelmek zorundayız.

Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak yayın politikamızı gözden geçirip bu yaklaşım çerçevesinde yeni bir politika açılımı gerçekleştiriyoruz.

Hiç kuşkusuz kültürümüzün seçkin örneklerini yansıtan eserleri yayınlamaya devam edeceğiz. Bugüne kadar üretilmiş olan kültür-sanat yayımlarımızı çağdaş tanıtım mecralarında değerlendirmeye öncelik vereceğiz.

Ayrıca yayımlarımızın yurt dışında çok daha geniş bir okuyucu ve izleyici kitlesiyle buluşması için yeni yayın stratejileri geliştirmiş bulunuyoruz.

İnancımız odur ki, kültürel birikimimizin çağdaş kültür endüstrisinin gerekleriyle uyumlu bir yaklaşımla değerlendirilmesiyle, ülkemizin uluslararası saygınlığa ve küresel rekabetteki konumuna önemli ve özgün bir katkı ve destek sağlanmış olacaktır.

Erkan MUMCU
Kültür ve Turizm Bakanı

SUNUŞ

MİNYATÜR SANATINDA DOĞA

ÇİZİM VE BOYAMA TEKNİKLERİ

Bugüne kadar Türk minyatür sanatı hakkında değerli pek çok kitap ve makale yazılmıştır. Ancak bu sanatın uygulanmasına yönelik herhangi bir çalışmanın olmadığı ne yazık ki bir gerçek.

Bu boşluğu ve ihtiyacı doldurmak amacı ile deneme niteliğinde hazırladığımız bu kitabımız konunun genişliği nedeniyle iki bölümde ele alınmış ve birinci bölüm “Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri”ne ayrılmıştır. İkinci bölümde ise insan figürleri ve kompozisyon özellikleri ayrıntılı çizimleriyle gösterilmeye çalışılacaktır.

Rahmetli hocam Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver bu sanatın tekniğini, bizlere en sağlıklı olarak gösteren şeyin, müze ve kütüphanelerimizde bulunan her ne sebeple tamamlanmamış, yarım kalan minyatürler olduğunu her zaman söylerdi.

Çalışmalarımız kendisinin bu önerisinden yola çıkılarak yaptığımız gözlemlere dayanmaktadır. Minyatür sanatına gönül veren, onu öğrenmek isteyen gençlerin faydalanması için hazırlanan, eğitime yönelik bu tarz kitapların çoğalması en büyük dileğimizdir.

Cahide Keskiner

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ / 9

MİNYATÜR NEDİR / 10

MİNYATÜR NASIL YAPILIR / 12

Altın Varak İşlemi / 14

Altın Ezilmesi / 15

Altın Yapıştırma / 15

Zerefşan Yapımı / 18

Kağıt Boyaması / 19

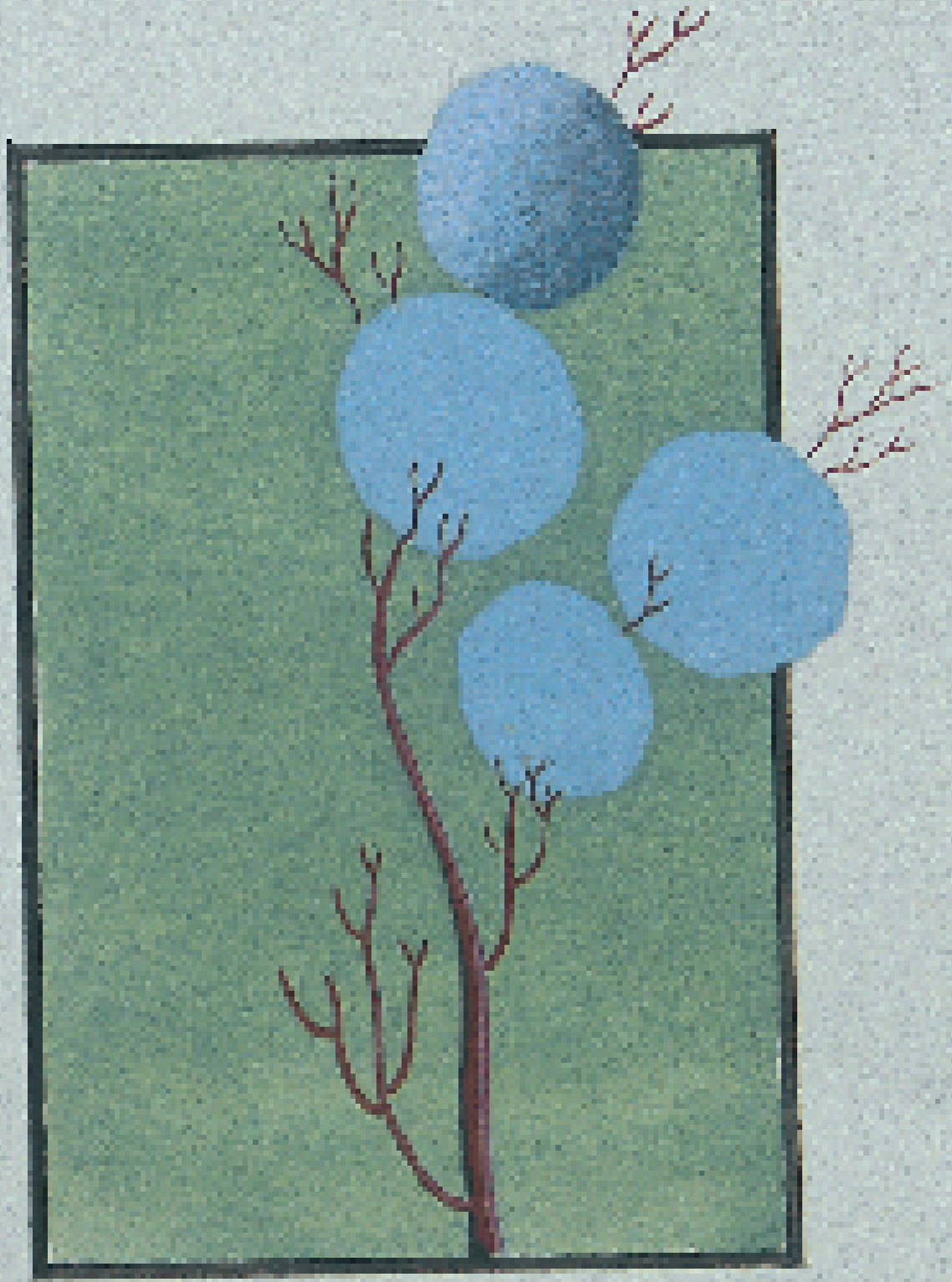
DOĞA ELEMANLARININ AYRINTILI ÇİZİMLERİ / 21

BOYAMA TEKNİKLERİNİ GÖSTEREN RENKLİ RESİMLER / 53

TERİMLER / 89

KAYNAKÇA / 92

GİRİŞ

MINYATÜR NEDİR?

İslam dünyasında resim sanatının temsilcisi olan minyatür, süsleyiciliği yanında kuvvetli bir anlatım gücüne ve kendisine has estetik bir yapıya sahip olarak, asırlar boyu değişik ve çok çeşitli üsluplar altında daima gelişimini sürdürmüştür.

Genelde bir kitap resimleme sanatı olarak kabul edilerek, metni açıklayıcı ve destekleyici olarak yapılmaktadır.

Minyatürün en büyük özelliği konuyu tam olarak göstermesidir. Bu resim tekniğinin tek buutlu olması, yapılan eserlerde genellikle derinlik kavramının bulunmaması, minyatür sanatının estetik yapısına uygun olmasındandır.

Minyatür sanatındaki düzenlemelerde kullanılan bakış açısı, tepe ve cephe noktalarının tam orta kısmına rastlar. Bunun gereği olarak da bütün figürler birbirlerini tümü ile kapatmayacak bir şekilde yerleştirilir.

Uzaklık görünümü ne boylar, ne de renk ve gölgelerle belirtilir. Ancak insan figürlerinde boy oranları bazen kişinin önemine göre artar veya eksilir.

Yapılan eserlerde mesafe farkı gözetmeksizin bütün detaylar en ince ayrıntısına kadar işlenir.

Rengin çoğu kez bir soyutlama aracı olarak, gerçeğe bağlı olmaksızın kullanıldığı görülmektedir.

Minyatürlerde, atların mavi veya pembeye, dağların, tepelerin sarı, eflatun, mercan gibi doğa üstü renklerle bezendiği pek çok eser vardır.

Doğa düzenlemelerinde, tepeler birbirleri arkasından çıkar ve genellikle ayrı paftalar halinde, farklı renklerde boyanır.

Osmanlı minyatürlerinde ufuk hattının da oldukça yüksek olarak tutulduğu gözlenmektedir.

İlk bakışta resmin konusundan da evvel canlı ve sıcak renklerin çarpıcı hakimiyeti dikkati çeker.

Çoğunlukla mimarî unsurların yer aldığı düzenlemelerde, aynı çerçeve içinde üç veya dört ayrı yönden bakılarak çizilmiş örneklere de oldukça sık rastlanmaktadır.

Minyatürde, doğa düzenlemelerinde genellikle iki ayrı amaç vardır. Birincisi topoğrafik tarzda, aslına olduğunca uygun olarak yapılanlardır. Burada ana unsurlar yani ağaç, bitki, dere veya tepelerin tüm detayları ön plana çıkar ve oldukça gerçeği yansıtır.

Diğeri ise kompozisyona yardımcı bir unsur olarak yapılır. Örneğin hükümdar ve çevresindekilerini gösteren bir tören sahnesinde doğa ikinci planda olduğu için burada bir iki ağaç veya bitkinin kullanılması ile yetinilmiştir. Zira konunun ana unsuru hükümdar ve onun yanında olan kişilerin giyim ve kuşamları olduğu kadar, sahnenin içeriğidir.

Kompozisyonda vurgulanacak olan ana nokta bir olayın anlatımıdır. Bu nedenle doğa ikinci planda kalır.

16. y.y. nakkaşı Matrakçı Nasuh'ta ilk defa olarak manzara resminin başka bir konunun yardımcısı olarak kullanılmadığını görürüz. Doğa ön plandadır ve minyatürün ana konusudur. Şehirlerin ve doğanın en çarpıcı yanları büyük bir gözlemcilikle belirtilmiştir. Renkler tasvir ettiği manzara ile büyük bir uyum sağlar.

Çoğu Osmanlı minyatürlerinde, zemin renklerinin değişik tonlarda kullanıldığını görürüz. Bunlar doğadan oldukça uzak olarak pembe, mavi, eflatun ve altın kullanılarak yapılmıştır.

Türk minyatür sanatında gözlem ön plandadır. Fantazi ve soyutlamanın büyük bir uyum içinde

kullanıldığı dikkati çeker. Sanatçı genellikle doğayı aynen resmetmekten kaçınmış, bu nedenle de Türk İslam minyatürleri kendine özgü bir üsluba sahip olmuştur.

Her ne kadar renkler doğanın özgün renk den-
gesine uyum sağlayacak bir tarzda kullanılsa da,
sanatçının engin hayal gücüne paralel bir yorum-
lama getirilmiştir. Örneğin belirli formlar içinde
çizilmiş olan ağaçların zemin nakışları geometrik
bir düzende olabilmektedir.

Doğada kullanılan bitkiler, kontürlü olduğu kadar
kontürsüz olarak da yapılmış, vurgulama, renkle-
rin tonu veya boyanın kıvamı ile gösterilmiştir.
Özellikle ağaçlarda ilk önce zemin renginin
atıldığını, sonra degrade, tarama veya noktalama
ile koyudan açığa gidecek tarzda tonlanmasının
yapıldığını görmekteyiz. Ancak bu alt yapı
işleminde sonra üst detaylar işlenmektedir.

İç ve dış mekanların bir arada gösterildiği çi-
zimler, günümüzde yapılan mimarî kesitlerin
usul ve kaidelerine oldukça uygun bir benzerlik
taşımaktadır. Türk minyatürlerinde, genellikle
hayal ürünü şekil ve manzaralar yoktur. Bu ince
sanatımızın en büyük özelliklerinden biri de sayfa
kenarlarında, İran minyatürlerinde olduğu gibi,
ağır bir tezhibe yer verilmemesidir.

Türk sanatkarı gerektiğinde minyatürün dışında
kalan sayfa boşluklarına yalnızca *halkârî* denilen
sade ve zarif bir süsleme tarzını uygulamakla
yetinmiştir. Bunun yanında varak altın ile yapılan
zerefşan tekniğinin de oldukça sık kullanıldığı gö-
rülür.

Genellikle tarihî, edebî ve ilmî konuların işlendiği
Türk minyatür sanatında, Türkler çoğu kez tarihi
yansıtmayı tercih etmişlerdir.

Yapılan eserler arasında Osmanlılar'ın savaşlarını,
seferlerini ve sosyal hayatını gösteren düğün ve
şenliklerini anlatan resimli yazmalar, diğer İslam
ülkelerinde yapılan örneklerinden apayrı bir
gerçekçi üslubun meydana getirilmesine neden
olmuştur.

Minyatürlü yazma eserlerimizin pek çoğu bugün
kıymetli birer tarihî belge özelliği taşır.

Zamanın örf ve âdetlerini, giyim ve kuşamını,
gelenek ve göreneklerini olduğu kadar, Osmanlı
Türk tarihini de bu eserlere bakarak takip etme-
miz mümkün olmaktadır.

Minyatür yapımında kullanılan boyalar, tezhib
sanatında olduğu gibi, madeni oksitler, renk ve-
rici taşlar, kök ve toprak boyalardan hazırlanarak
elde edilmektedir.

Bu renklerin yanında ana madde olarak altın ve
gümüş varakların da ezilerek bolca kullanıldığı
görülmür.

İnsan figürlerinin giyim ve kuşamında olduğu
kadar, kapkacak gibi her türlü eşyanın, altın veya
gümüşle işlenmesi, minyatür sanatının özellikleri-
nin başında gelmektedir.

Altın ve gümüş, zemin rengi olarak da oldukça
sık kullanılmıştır. Pek çok minyatürde, gökyüzü
tamamen altın olduğu gibi, deniz ve akarsular
gümüştendir. Yazmaların resimlendirilmesinde,
olayların ve gösterilen sahnelerin gerçeğe uy-
gun olmaları için, yazar ve başnakkaşın çoğu
kez konuyu iyi bilen kişilerle ortak bir çalışmayı
sürdürdüğü, onlardan daima gerekli bilgileri
arak en doğru ve gerçekçi bir şekilde eserlerini
tamamladıkları bilinmektedir. Bunun yanında
aynı amaçla pek çok nakkaş ve şahnâmecinin de
hünkar ile birlikte seferlere katıldığı görülmür.

MİNYATÜR NASIL YAPILIR?

Minyatür işlemine başlarken ilk önce resimlendirilecek olan eserin konusu tespit edilir. Manzara, portre veya herhangi bir olayın anlatımı isteniyorsa, bunun hakkında gerekli olan araştırma yapılarak bilgi toplanır.

Bu hazırlık safhasından sonra, işlenecek olan konu bir eskiz kağıdına çizilir. Hataları varsa düzeltilerek, noksanları tamamlanır. Aharlı bir kağıt üzerine alınır. Eğer aynı kompozisyondan bir kaç adet yapılması isteniyorsa, ince ve oldukça mukavim bir kağıdın üzerine çizilen desen çok ince uçlu bir iğne ile, sert bir mukavva üzerinde sık aralıklarla iğnelenerek kalıbı çıkarılır. Söğüt ağacı kömürü toz haline gelene kadar ezilir. Bir tülbent içinde topak halinde sıkıştırılır. İşlenecek olan kağıdın üzerine konan iğnelenmiş kalıp üzerinden kömür tozu ile geçilerek, desenin boyanacak kısma çıkması sağlanır. Kurşun kalem ile hatlar sabitleştirilir. Altta kalan kömür tozları bir kürk parçası ile temizlenir. Eskiden kurşun kalem yerine, çok sulu olarak boya kullanılırdı. Minyatürde boyamaya zemin renklerinin vurulması ile başlanır. Eğer zemin olarak altın veya gümüş kullanılacaksa, ilk önce bunlar sürülür, zermühre denilen bir cins akik taşı ile üzerinden geçilerek parlatılır. Minyatür sanatında, renklerin

birbirleri ile uyum sağlayacak tarzda dağılmasına özellikle dikkat etmek gerekmektedir.

Figürlerin dış kenarları genellikle kendi renginin oldukça koyusu olan bir tonda çizilerek ayrıntıları belirlenir. Yalnız, altın veya gümüş kullanıldığında, kontür olarak siyah renk tercih edilmiştir.

Bundan sonraki safha, sanatçının bütün sabır ve hünerini gösteren bir uğraş kısmıdır. Elbise üstü nakışları, iç ve dış mekanda bulunan bütün unsurların detay ve süslemeleri, doğada görülen çiçek, bitki, kaya, ağaç gibi, diğer elemanlar en ince ayrıntılarına kadar işlenir.

Minyatür sanatında en ustalık isteyen çalışmaların arasında, portreler önde gelir. Erkeklerin sakal ve bıyıkları, kadınların saçları, kaşları, varsa giysilerindeki kürkler, büyük bir sabır ile ele alınarak, tel tel diyebileceğimiz bir incelikle belirtilir.

Minyatürde, tarama, akıtma, noktalama ve tonlama gibi her türlü boyama tekniği kullanılmıştır.

Özellikle portre çalışmalarında yüz renklerinin vurulup tamamlanmasından sonra *su rötuju*

denilen bir işlemle arzu edilen renkte bir su, fırça ile yüzün üzerinden geçirilerek bütün çizgi ve noktaların birbirleri ile kaynaşması sağlanır.

Minyatüre başlamadan evvel aharsız bir kağıt kullanılacaksa arap zıncı karıştırılmış ince bir üstübeç tabakasının astar mahiyetinde zemine sürülmesinde yarar vardır.

Bazı hallerde, astar olarak sulu altın da sürüldüğü görülür. Bu sayede üste sürülen boya çok daha canlı ve net bir görünüm kazanacaktır.

Eski ustalar, boyalarını olduğu gibi, kullandıkları bütün aletlerini de kendileri yaparlardı.

Özellikle yerine göre, muhtelif incelikte olan fırçalarını hazırlamak da büyük maharet isteyen bir işti.

Kontürler ve en ince süslemeler *tüy kalem* denilen ve kedi tüyünden yapılan gayet ince bir fırça ile işlenmekte olup, bunlar eski kaynakların yazdığına göre, üç aylık kedinin ense tüylerinin güvercin kanadı kamışına geçirilerek hazırlanırdı. Günümüzde bunun yerine ithal malı samur fırçalar kullanılmaktadır.

Selçuklu İmparatorluğu döneminden itibaren hükümdar saraylarının daima bir nakışhanesi olduğu bilinir. Bu gelenek Osmanlı İmparatorluğu döneminde de devam etmiş, ilk merkezimiz olan Bursa'dan Edirne Sarayı'na, İstanbul'un fethinden sonra da İstanbul Sarayı'nda faaliyetini sürdürmüştür.

Nakkaşhanelerde yalnızca hattat ve nakkaşların meydana getirdiği tezhib ve minyatürlü eserler yapılmaz, her türlü süsleme alanlarında kullanılmak üzere belli bir esasa bağlı olarak muhtelif desenler de çizilip hazırlanırdı. Bu, saray nakkaşhanelerinde tutulan en doğru yollardan biri de talebinin usta-çırak usulüne göre yetiştirilmesidir.

Bir minyatürlü eserin hazırlanması şüphesiz kolektif bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu nedenle de genellikle yazar, hattat, katipler, başnakkaş ve nakkaşlar, cetvelkeşler, altın ezen ve kullananlar, tahrir çekenler, cilt ustaları, müzehhibler ve bunların usta ve çırakları gibi hayli geniş bir kadro içinde her sanatkar kendi maharet alanı içinde elinden geleni bütün gayret ve hünerini göstermektedir.

ALTIN VARAK İŞLEMİ

Altın varak, saf altın parçacığının, iki güderi arasında çekiçle dövüle dövüle, gayet ince tabakalar haline getirilmesidir.

Bu tabakalar ezilme işleminden sonra yazma eserlerimizde, fırça ile sürülerek kullanılabilir bir hal alır.

Tezhib ve minyatür sanatlarımızda kullanılan altın varaklar çok çeşitlidir. Bunların en iyisi 24 ayar olanlardır. Ayarı düşük olanlar az parlar, yeşil altın, belirli bir oranda saf altına gümüş katarak elde edildiği için rengi daha açık ve yeşilimtraktır. Rutubetli bir yerde bırakıldığında esmer bir renk alır ve zamanla kararır. Kırmızı altın ise, altına bakır katılarak elde edilir. Ancak katılan bakır oranı fazla olduğu zaman sürüldüğü zemini yer, kağıdın zamanla parçalanmasına neden olur.

Minyatür sanatında gümüş varakların da kullanıldığı görülmektedir. Gümüş çok çabuk okside olan bir madde olduğu için bir zaman sonra kararır ve ilk sürüldüğü zamanki parlaklığını kaybeder.

Yazma eserlerimizde altın ve gümüş, çeşitli tekniklerde kullanılmıştır. Ezilip sürülerek olanı en çok tercih edilenidir. Bunun dışında, yapıştırılarak, serperek veya elekten geçirilerek yapılanları da vardır.

Altın varaklar çok ince kağıtlar arasında muhafaza edilir. On tane altın varığın bir arada olanına deste, on destesine tefe denilmektedir.

ALTIN EZİLMESİ

Altın varaklar mutlaka arap zankı ile ezilmelidir. Bu, toz veya likit halinde olabilir. Nefeszade İbrahim Efendi *Gülzar-ı Savab* adlı eserinde altının süzölmüş saf bal ile de ezilebileceğini söylemektedir.

Altın ezmeye başlamadan evvel ellerin sabunla iyice yıkanıp temizlenmesi gerekir. Altın ezilecek olan tabağın hemen yanında bir bardak kloruz iyi su bulunmalıdır. Toz halinde olan arap zankından silme bir çay kaşığı kadar alınarak çok temiz, yayvan ve ateşe mukavim porselen bir tabak ortasına konur. Bir iki damla su ile, çevire çevire ezilerek hamur haline getirilir. Sonra sağ elin orta parmak memesine biraz zanktan dokunarak yaprak arasındaki altından bir varak kaldırılarak tabağa alınır. Parlaklığı tamamen kaybolup hamur haline gelene kadar tabağın tam ortasında tek parmak ile ezilir. Aynı şekilde bu işlemi diğer varaklar takip eder. Altın varakları tam ezilmeden üst üste tabağa doldurulmamalı, yavaş yavaş almalıdır. Ezilecek altının hepsi tabağa alındıktan sonra, hamur haline gelen altın, tabağın büyüklüğüne göre bir veya diğer

parmakların da yardımı ile ezmeye devam edilir. Bu işlemi yaparken zank, parmakların hareketine mani olacak bir koyuluk alırsa, birkaç damla su ilave edilir ve gerektiğinde bu işlem her sefer tekrarlanır.

Altın ne kadar iyi ezilirse o kadar rengi açılır ve harelenmeye başlar. Ezilip inceldiğine emin olmak için, tabağın altın olan bir kenarına üç, dört damla su koyup hafifçe karıştırılmalı, tabağı eğerek bunun akışına bakmalı. Eğer kumlu gibi birbirlerinden ayrılarak akıyorsa henüz ezilmemiştir. İyi ezilen altın damlasında zerrelere görülmez.

Altın varakların iyice ezildiğine emin olduktan sonra, temiz su ile altın olan parmakları aynı tabak içinde suyu akıtılarak yıkanır. Tabak içindeki altın ve su iyice karıştırılarak daha küçük bir çanağa ince bir tülbentten süzölerek aktarılır. Bu işlemi ince bir mendil kullanarak da yapabiliriz. Ufak çanağa alınan sulu altının üzerine kabın alabileceği kadar su konur,

karıştırılır ve suyun durularak altının dibe çökmesine kadar üzeri kapalı olarak bekletilir.

İyi ezilmeyen altın, çanağa yayılmış olarak değil, ortada birikmiş halde toplanır. Altının su seviyesine kadar tutunması makbuldür.

Ezilmiş olan altın en az 24 saat kadar bekletildikten sonra, süzülür ve hafif bir ısıya tutularak kurutulur. El sürüldüğü zaman çıkmaması için jelatinli su ile kullanılır.

Eski ustalar altının, çanakta sulu haldeyken, ateş üzerinde kaynatılmasında yarar olduğunu, bu taktirde altının her türlü kirden arınarak çok daha parlak olacağını söylemektedirler.

Kağıda sürülen altını parlatmaya gelince, bu iki şekilde olur. Ya doğrudan doğruya Süleymani taşından yapılmış *zermühre* denen mührelerle, altının üzerine sürülerek yapılır, ya da sürülmüş altın üzerine ince bir saman kağıdı koyarak bunun üzerinden parlatılır.

Kağıt üzerinden yapılan bu işlem, altına mat bir görünüm verir ve direk parlatılan altın ile arasında ton farkı yapar.

Altın, yeter derecede zamlı olursa parlatırken mühreye bulaşmaz. Fazla zamlı olduğu taktirde mühreyi tutar ve iyi parlamaz.

Bazen altın üzerinde mühre iyi kaymaz, takılır gibi olur. O zaman mühreyi saçımıza sürerek saçın yağından istifade edebiliriz. Yalnız bunda da ifrata gitmemek gerekir. Zira altının üzerini bir yağ tabakası ile kaplar ve bu halde altın üzerinde boya ile çalışmak zor olur.

Altında kullandığımız jelatin eritildiği zaman çok çabuk bozulduğu için, her seferinde az miktarda yapılmasında fayda vardır. Jelatinli su çok koyu olarak kullanılmamalı, bu taktirde altın kararır ve parlamaz.

Ayrıca altın çok iyi ezilmiş olsa dahi, her kullanıktan sonra temiz su ile çalkalayıp süzmekte yararlıdır.

Eski müzehhibler, sık sık altın ezmemek için uzun zaman kendilerine yetecek miktarda altını ezip bir hokkada saklar, gerektiğinde bundan bir bıçak ucu ile alınarak kullanılırdı.

ALTIN YAPIŖTIRMA

Altın yapıŖtırmada kullanılan en kuvvetli madde yumurta akıdır. Çok taze tercihen günlük olan ve dllenmemiŖ bir yumurtanın akı sarısından ayrılır. Bir anak içinde ceviz büyüklüğünde bir Ŗap parçası ile akın uzaması bitip sulanana kadar çırpılır. zerinde biriken köpükler alındıktan sonra buna birebir oranında su ilave edilerek karıŖtırılır. Altının yapıŖtırılacağı yere bir fırça ile bol miktarda sürülür.

Bu iŖlem baŖlamadan önce, altın varaktan bir santim kadar daha büyük olan ince ve yumuŖak bir kağıda sarı balmumu sürülür. Altın yaprağının üzerine konup sıvazlanarak, altının bu kağıt üzerine alınması sağlanır. Altını zerine aldığımız kağıt, kesici kenarları iyice tebeŖirlenmiŖ bir makas ile yapıŖtırılacak ebatlarda kesilerek yumurta akı sürülen yere ak henüz kurumadan yavaŖa konur. Makasın tebeŖirlenmesi, altının makasa yapıŖmaması içindir. YapıŖtırılan altın varaklar arasında aralıklar kaldığı taktirde, aynı iŖlem burada da tekrarlanır.

Altınla kaplanan zeminin iyice kurummasından sonra, hepsinin üzerinden kalın bir fırça ile bolca yumurta akı geçirilir. Bu iŖlem altının bir ton daha matlaŖmasına neden olursa da saėlamlaŖması açısından çok gereklidir. Altın, aynı Ŗekilde miksiyon veya çok koyu olarak hazırlanmıŖ jelatinli su ile de yapıŖtırılabilir. Ancak yapıŖtırma altının üzeri kolay boya tutmaz. Bunun için yapıŖtırılan altının üzerinden tekrar jelatinli bir suyun geçirilmesinde fayda vardır.

Her ne Ŗekilde olursa olsun, altın yapıŖtırıldıktan sonra en az bir hafta tamamen kuruyup kendini çekmesi için bekletilir. Ancak bundan sonra üzerinin iŖlenmesine baŖlanır.

Minyatür sanatımızın eski örneklerine baktığımızda, sanatkarların yapıŖtırma altına pek rağbet etmedikleri, genellikle ezip, sürme tekniğini tercih ettikleri görülmektedir.

ZEREFŞAN YAPIMI

Zerefşan yapmak için oldukça koyu bir kıvamda jelatinli su hazırlanır. Bu sıvı, bir iki saat bekletildiğinde pelteleşecek şekilde olmalıdır. Bir çay fincanı suya, jelatin tabakasından beş, altı kare konarak hafif ateşte jelatin tamamen eriyene kadar kaynatılır. Baş ve işaret parmaklarımızı ıslattığımızda, birbirlerine değdirdiğimiz zaman hafifçe yapışıyor ise istenilen kıvamdadır. Sonra soğuması beklenir ve zerefşanlanacak olan yere kalın bir fırça ile sürülür. Bu kıvamdaki jelatini beklettiğimiz taktirde, pelteleşecek, ertesi gün kullanma olanağı olmayacaktır. Onun için her seferinde taze olarak yapılması gerekmektedir.

İri delikli bir tel süzgeç içine altın yaprağından bir kaç tane konur. Çok sert ve nispeten uzun tüylü bir fırça ile eleğin üzerinden hafifçe geçirilir. Fırçayı çok bastırdığımızda altın toplanır, parça parça düşmez. Jelatinli su sürülmüş olan yüzeye serpilten altın, tamamen kuruduktan sonra üzerinden sıkıca mührlenir. Altının sabitleşmesi sağlanır. Bu tarzda yapılan zerefşan, çok kaygan zeminler üzerinde iyi netice vermez. Emiciliği

az olan kağıtlar üzerinde mührre kayar ve altın toplanır. Kağıda gerektiği kadar yapışmaz.

Zerefşan yapımının bir başka şekli de fırça ile olanıdır. Buna *serpme* de denir. Görünümü elekten geçen parça altından farklıdır. Genellikle eski eserlerde, yazı zemini olduğu kadar, yazı üstüne de yapılır. Bu tarzda zerefşan yapılması istendiğinde, kâsede ezilmiş olan altın, kalın bir fırça ile alınır. Bunun ne çok koyu ne de çok sulu olmamasına dikkat edilmelidir. Altınlı fırça bir çubuğa vurularak altının zemine noktalar halinde düşmesi sağlanır. Serpilten altının aynı büyüklükte olması el maharetine bağlıdır. Aksi taktirde kimi büyük, kimi küçük olacağından güzel bir görünüm vermez. Serpme işlemi bitip, altın kuruduktan sonra üzerinden mührre geçilerek parlatılır.

Serpme altın tekniği, gümüş kullanarak da yapılmaktadır. Ancak gümüş, zamanla okside olup karardığından, parlaklığı kaybolur ve boya görünümü alır.

KAĞIT VE BOYAMASI

Minyatür sanatımızda kullanılan kağıdın da büyük bir önemi vardır. Gelibolulu Ali *Menakib-i Hünerverân* adlı eserinde, en iyi cins kağıdın ‘Devlet-abadi’ olduğunu ve Semerkant kağıdından aşağısına itibar edilmemesini söylemektedir.

Ancak bunların yanında 15. y.y. da Kağıthane’deki kağıt fabrikasında imal edilen, *İstanbuli* adlı olanlar da tercih edilenler arasındadır. Kullanılacak olan kağıtlar, daima aharlı ve mührelidirler. Genellikle şeker beyazı, açık krem, toz pembe ve süt mavisi renklerinde olanlar benimsenerek kullanılmıştır. Nispeten daha koyu tonlarda olan kağıtların, minyatürü çevreleyen pervaz süslemelerinde bulunduğu, bir genelleme olmasa dahi dikkati çeker.

Aslında beyaz renkte olan kağıtlar, cinsleri ne olursa olsun, bitkisel veya madeni boyalarla boyanmaktadır. Boyama işlemi üstten sürerek olduğu gibi, banyo usulü ile de yapılır. Buna *daldırma* denir. Kağıtlar ne şekilde boyanırsa

boyansın, ilk önce, kağıdı şaplı bir suya daldırıp, kurutmakta fayda vardır.

Sürme usulü ile kağıt boyamasında, toz boya, mermer üzerinde, bir miktar sirke ile ve destezenk yardımı ile ezilir. Buna nişasta muhallebisi yapılarak karıştırılır. El ile veya bir sünger ile kağıdın üzerine yedire yedire iyice sürülür. Gölgede kurumaya bırakılır. Suyunu iyice çekip kurumaya başladığında, bir ağırlık altına konarak kağıdın kırışmaması sağlanır. Ancak kağıt boyamada en güzel tarz banyo usulü olanıdır. Burada ton farkı olmaz. Yapımına başlarken, ilk önce, renk veren bitkiler zevke göre seçilir. İhlamur, çay, safran, kına ve gelincik gibi bitkiler suda iyice kaynatılır. Rengi iyice çıktıktan sonra, bu suya bir miktar şap ilave edilerek tekrar kaynatılır. Kenarlı bir tepsiye alınan bu renkli suyun içine kağıtlar daldırılarak banyo yaptırılır. Suyun süzülmesi için kağıdın bir köşesinden asılarak kuruması beklenir. Boyama işlemi özellikle aharlanmamış olan kağıtlar kullanarak yapılmalıdır. Zira aharlı kağıt boya tutmaz.

Kağıt boyamasının değişik bir tarzı da, genellikle eski eserlerde kullanılan *Akkâse*'dir. Burada, kağıdın metin kısmı ile kenarda kalan bölümü farklı renklerde dir. Bu işlemde ilk önce, kağıt istenilen renkte tümü ile boyanır. Sonra, metin kısmı sıvı arap zımkı ile kapatılır ve daha farklı bir renkte daldırma usulü ile ikinci defa boyanır. Arap zımkı sürülen yer boya tutmayacağı için, bir sayfada iki değişik rengin yer alması sağlanmış olur. Boyalı bir kağıdın orta kısmını şaplı su sürerek de açabiliriz. Ancak şap kıvamını çok iyi ayarlamak ve sürerken aynı homojenlikte olmasına dikkat etmek gerekir. Aksi halde dalgalı olur ve istenilen neticeyi vermez. *Gülzar-ı Savab* adlı eserden alınan bilgilere göre renkler şöyle elde edilir.

Badem yaprağı : Altın sarısı.

Susam çiçeğı : Çimen yeşil.

Nohut unu : Nohudi.

Susam çiçeğı : Güneşte kurutulursa mavi.

Gelincik çiçeğı : İçine bir miktar şap konursa mavi.

Cehri : Sarı.

Soğan kabuğı : Samani

Asfur : Bir beze çıkınlayıp su içinde iken sıkılırsa, önce sarı, devam edildiğinde kırmızı renk çıkar.

Mürver yemişı : Mor.

Ceviz yaprağı : Kahverengi.

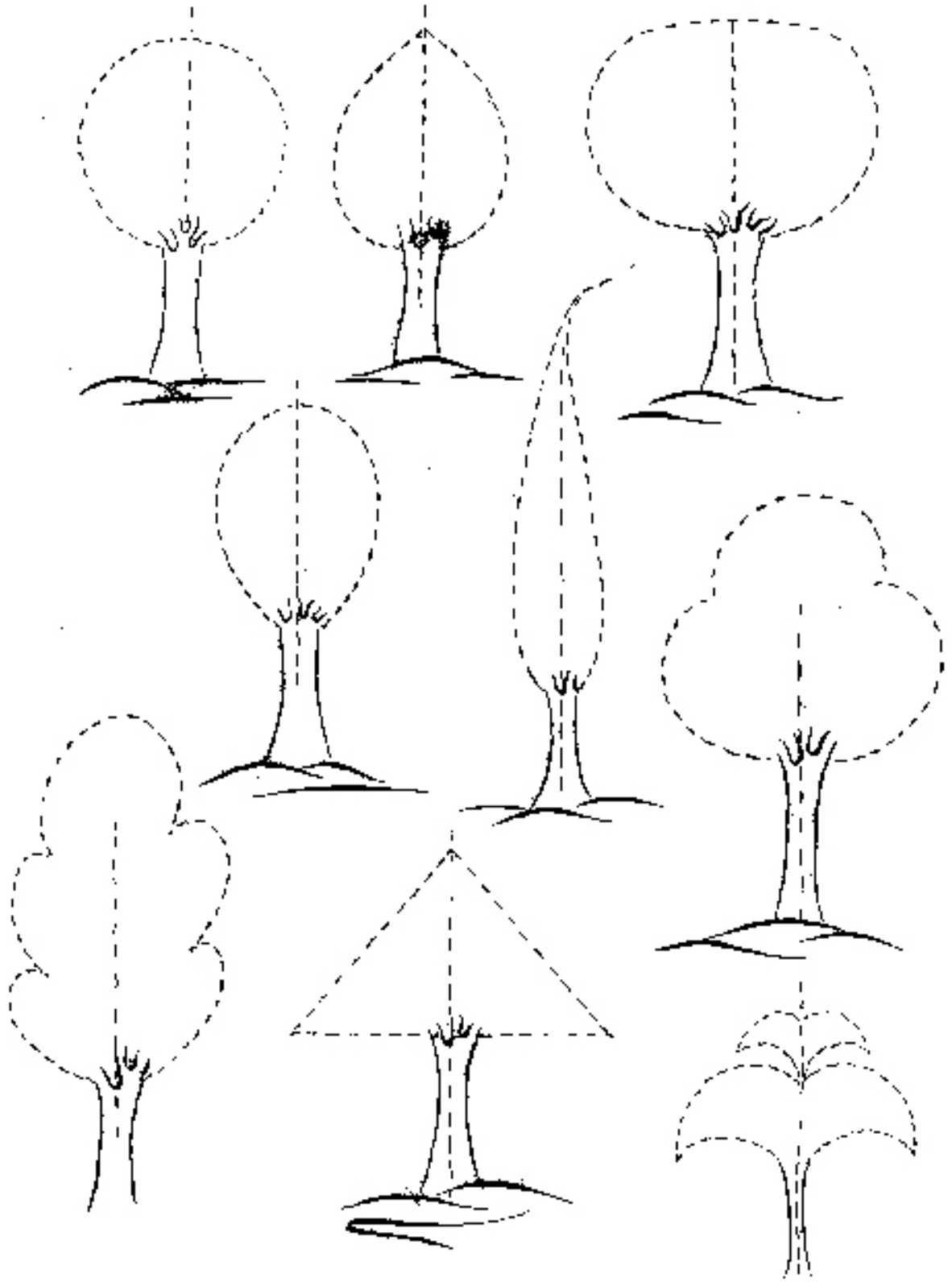
Bakkamağacı odunu : Kaynatılıp içine meşe külünün süzölmüş olan suyu ilave edildiğinde, kırmızı renk elde edilir.

Menekşe yaprağı ve Mürver çiçeğı tohumu : Açık mavi.

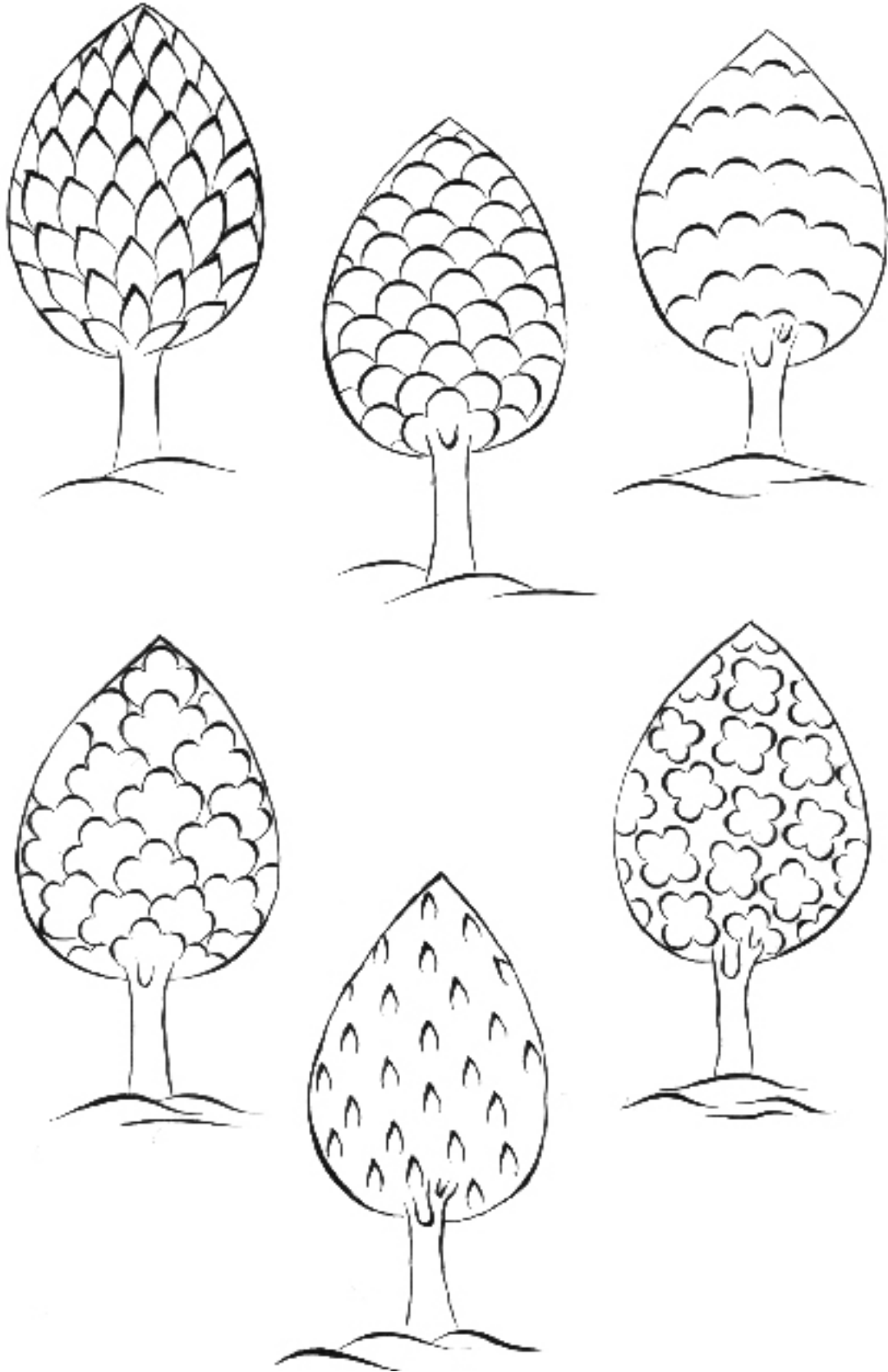

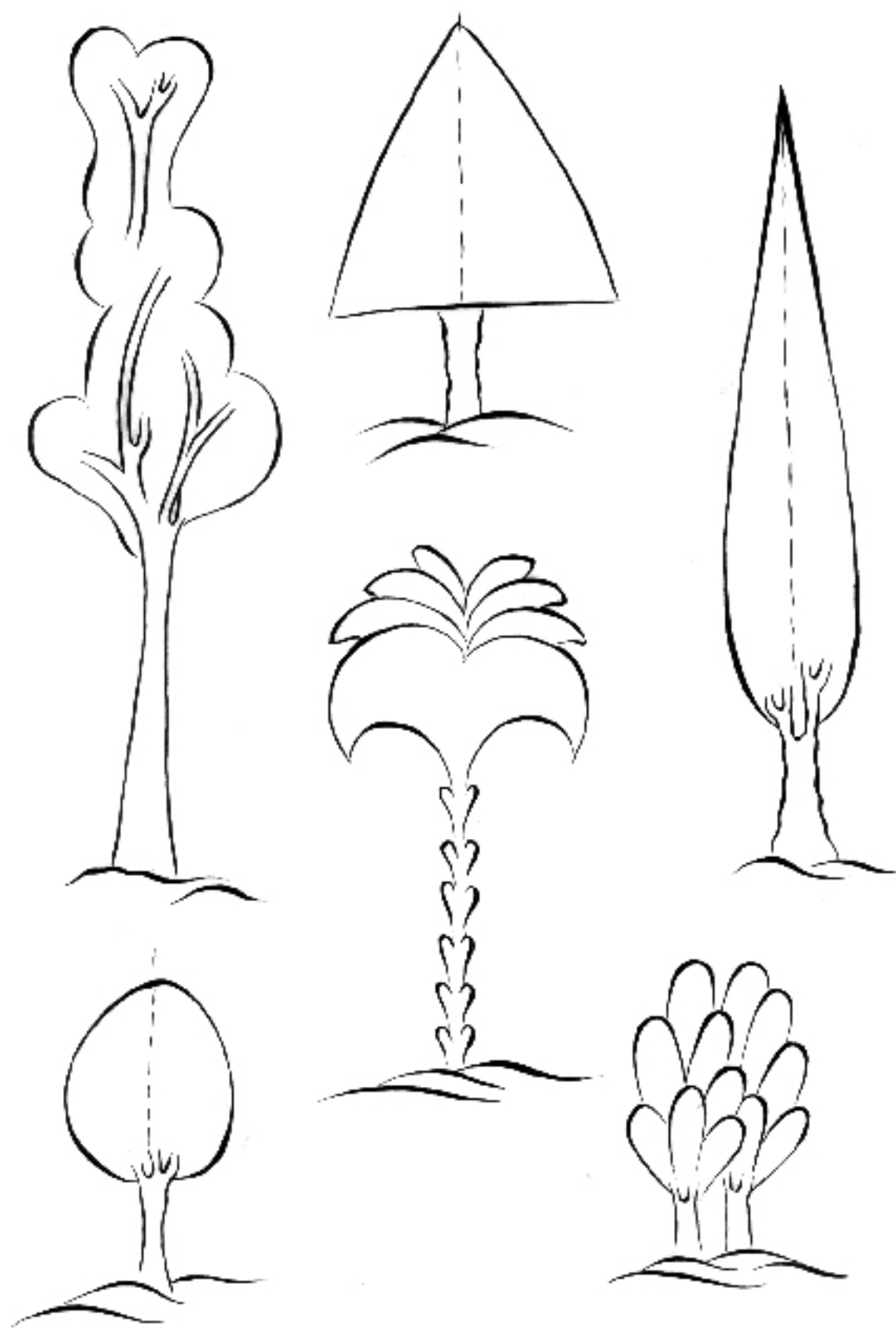
DOĞA ELEMANLARININ
AYRINTILI ÇİZİMLERİ

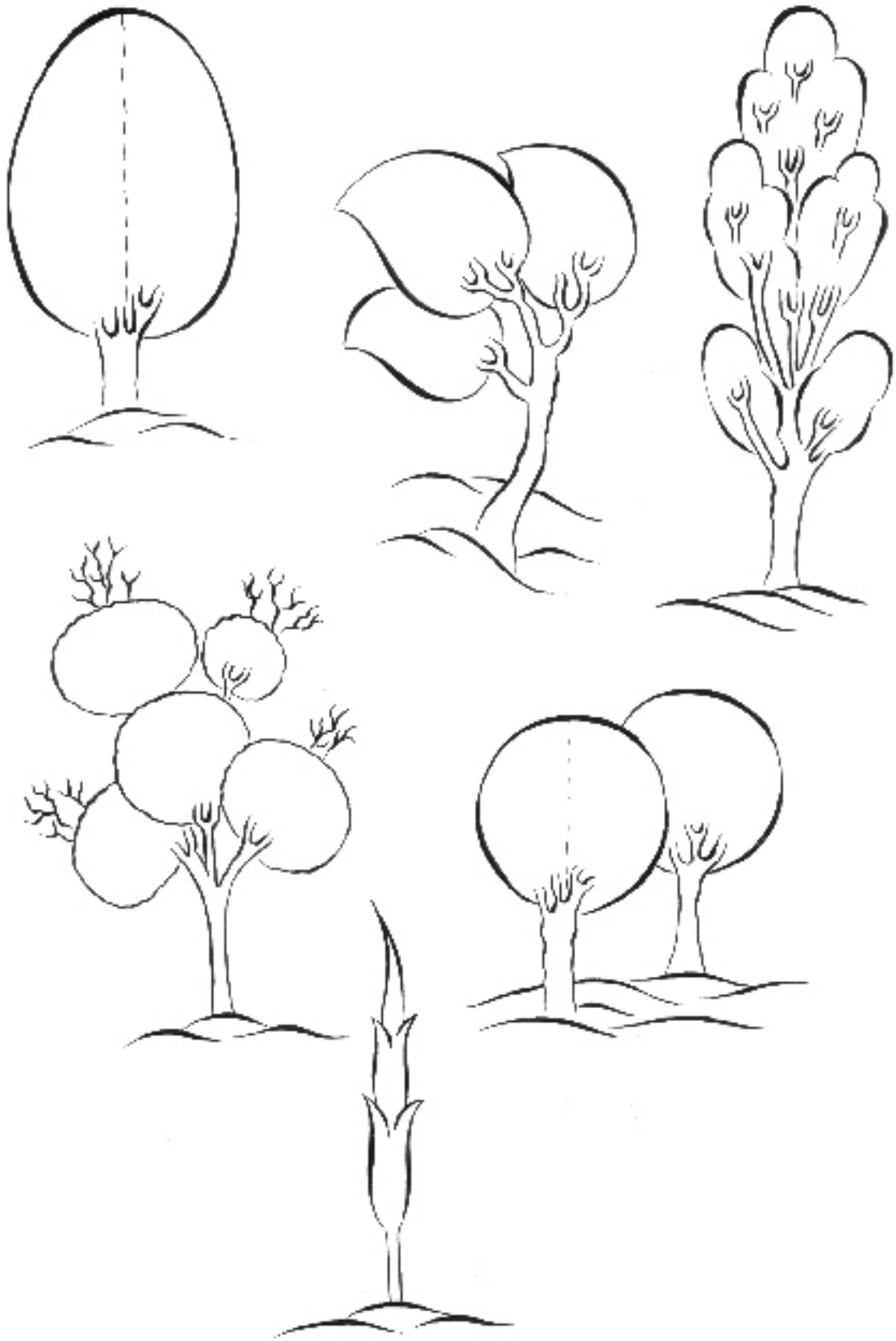

Belirli formlar içinde değişik ağaç çizimleri

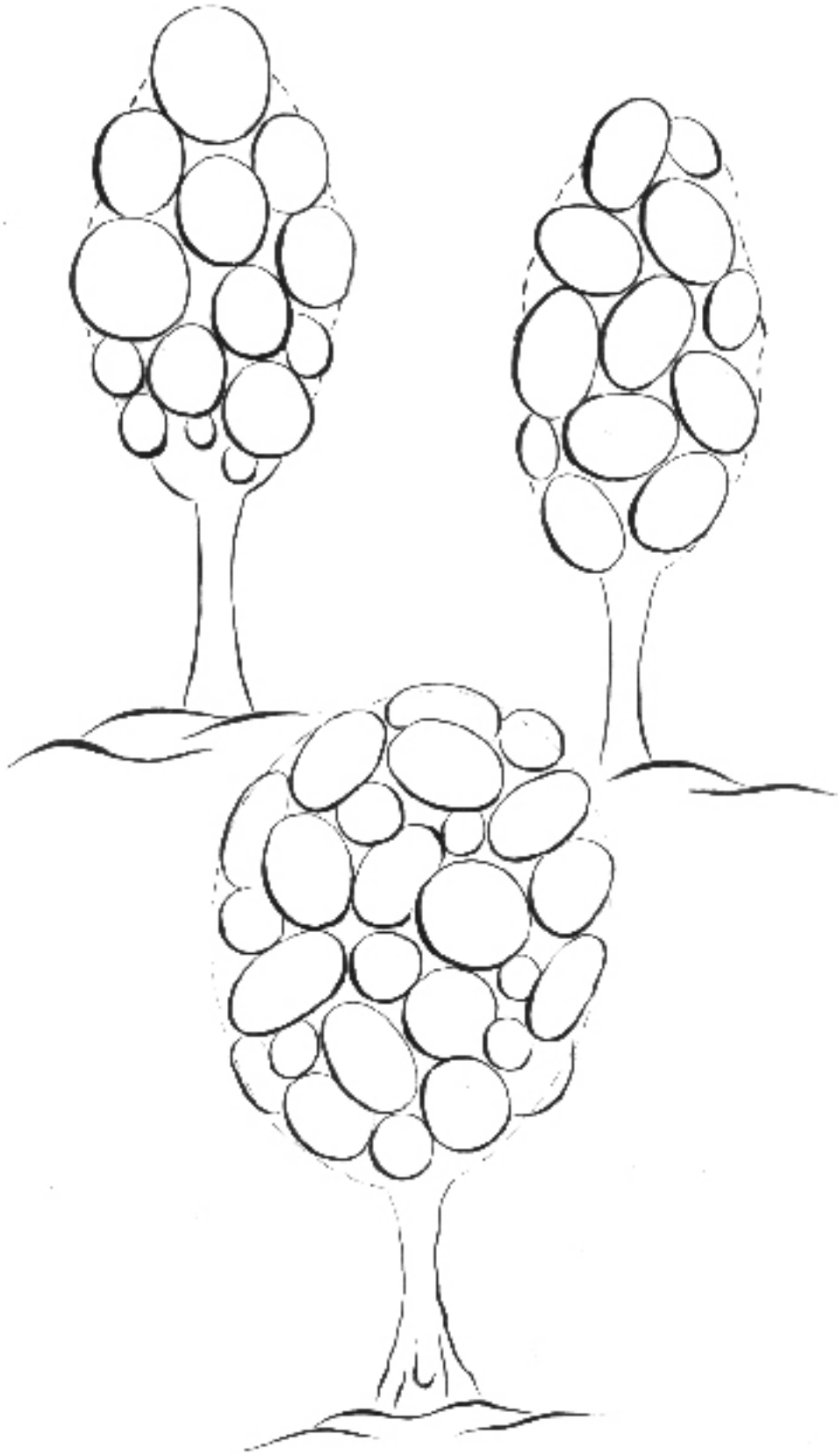

Belirli formlardaki ağaclar ve bunların üst detayları

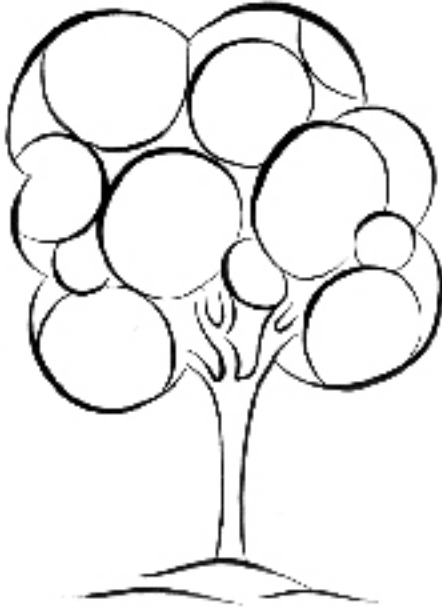
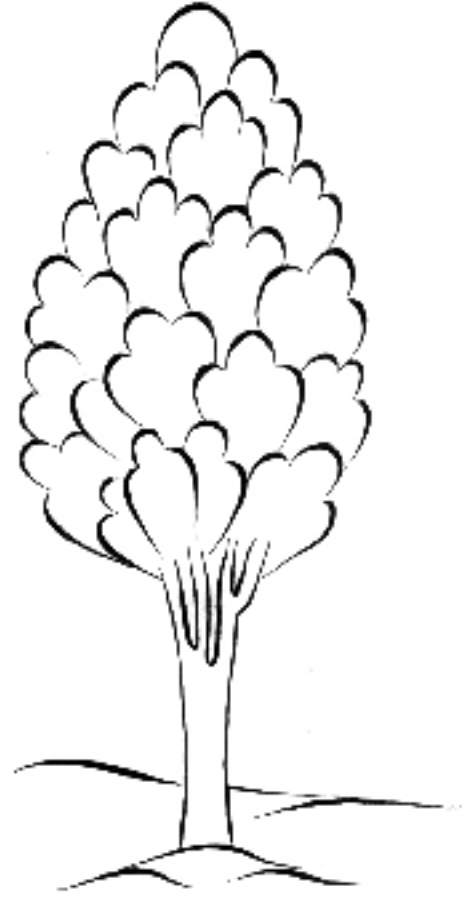
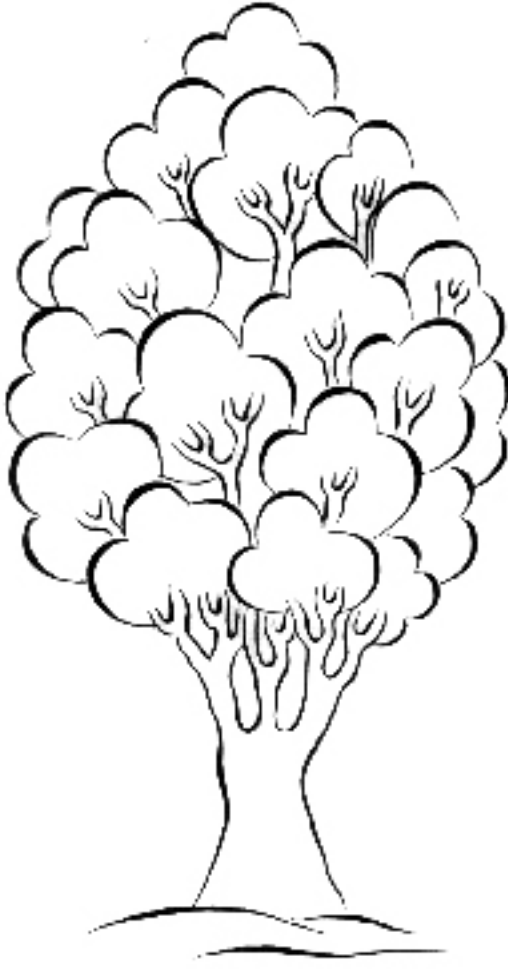

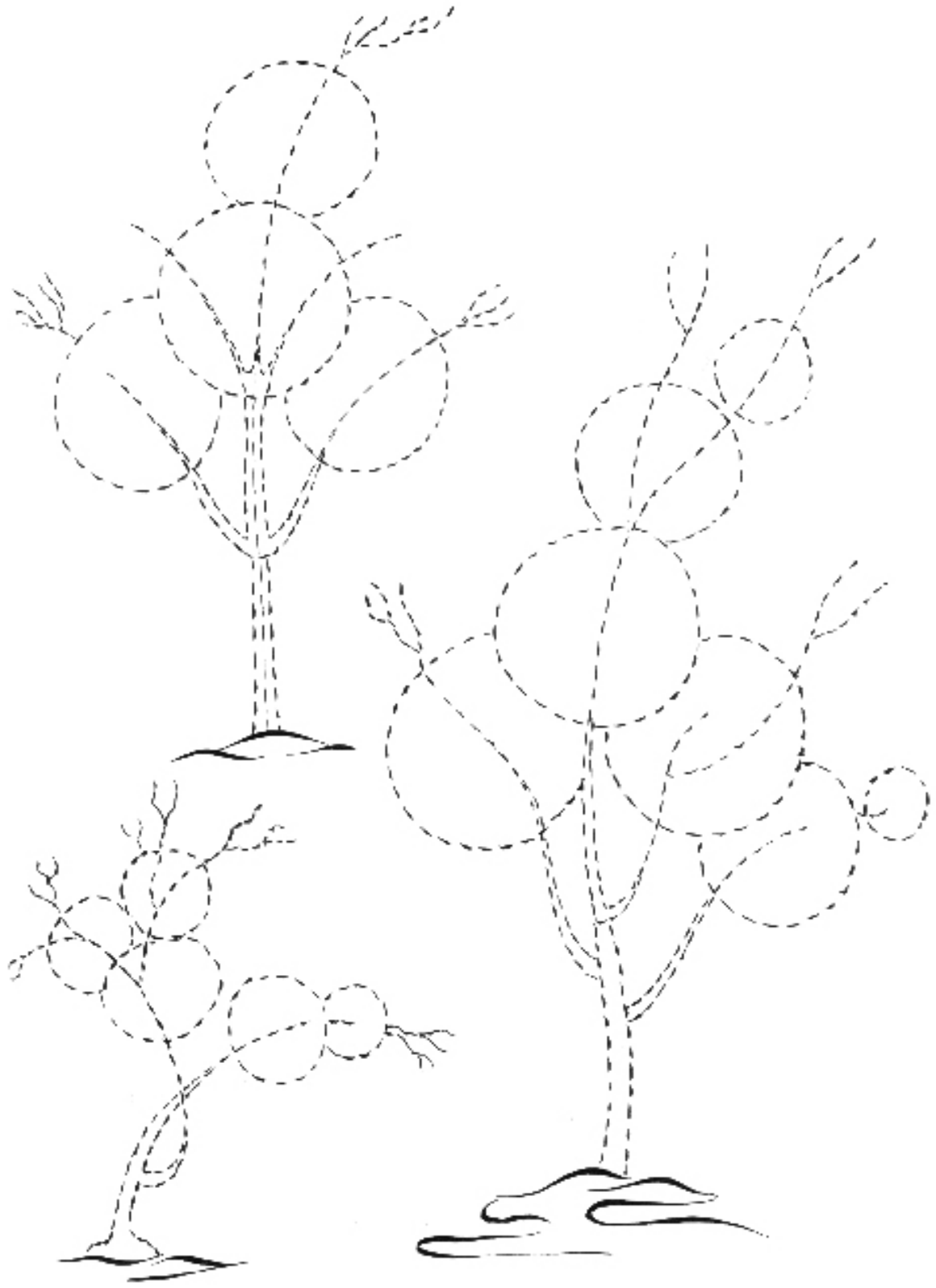
Osmanlı dönemi minyatürlerinde kullanılan çeşitli ağaçlar

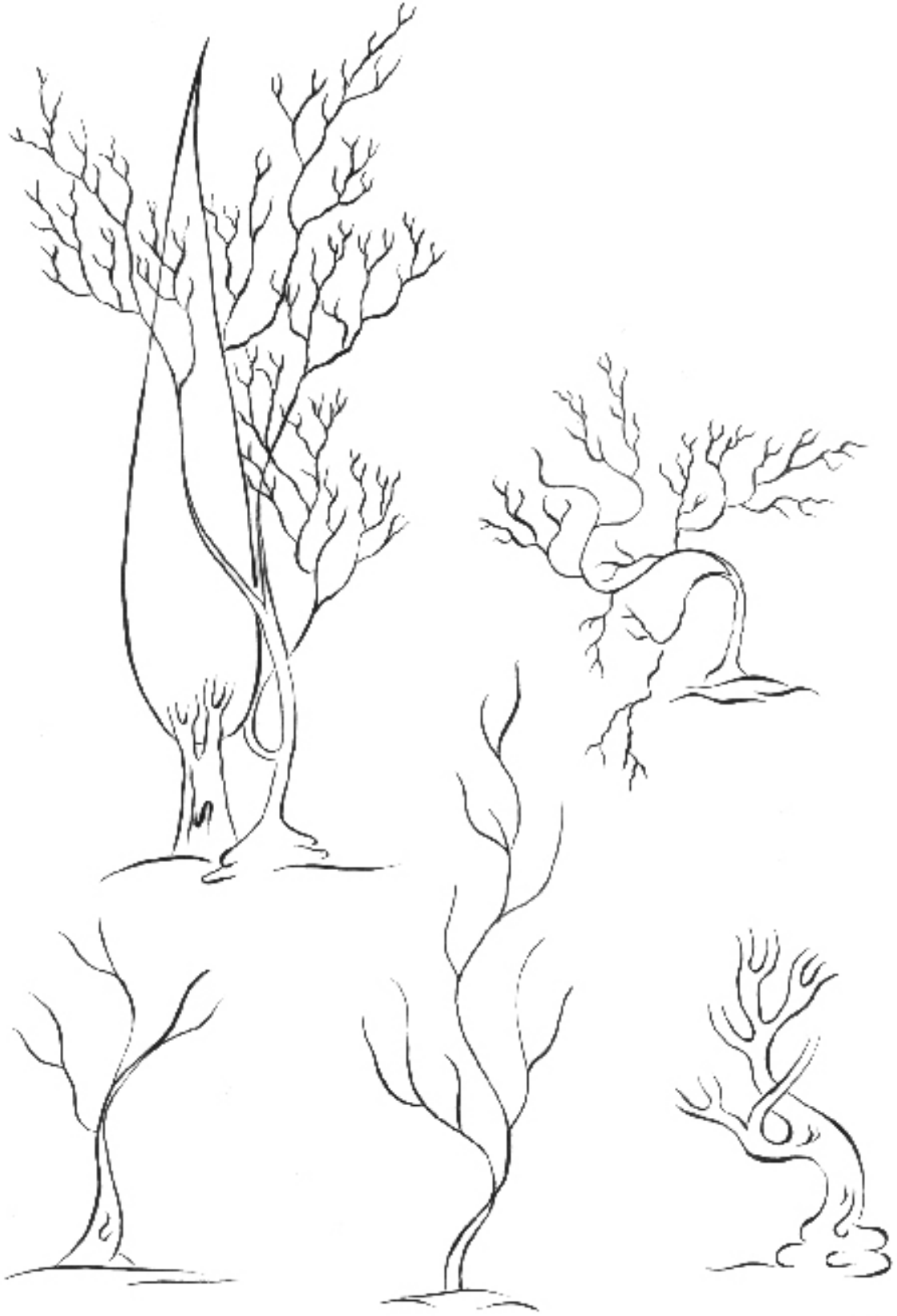
Ağaç üzerinde kümelemeyi gösteren değişik ayrıntılar

Ağaç üzerinde kümeleme ve bunların boyanmaya uygun çizimleri

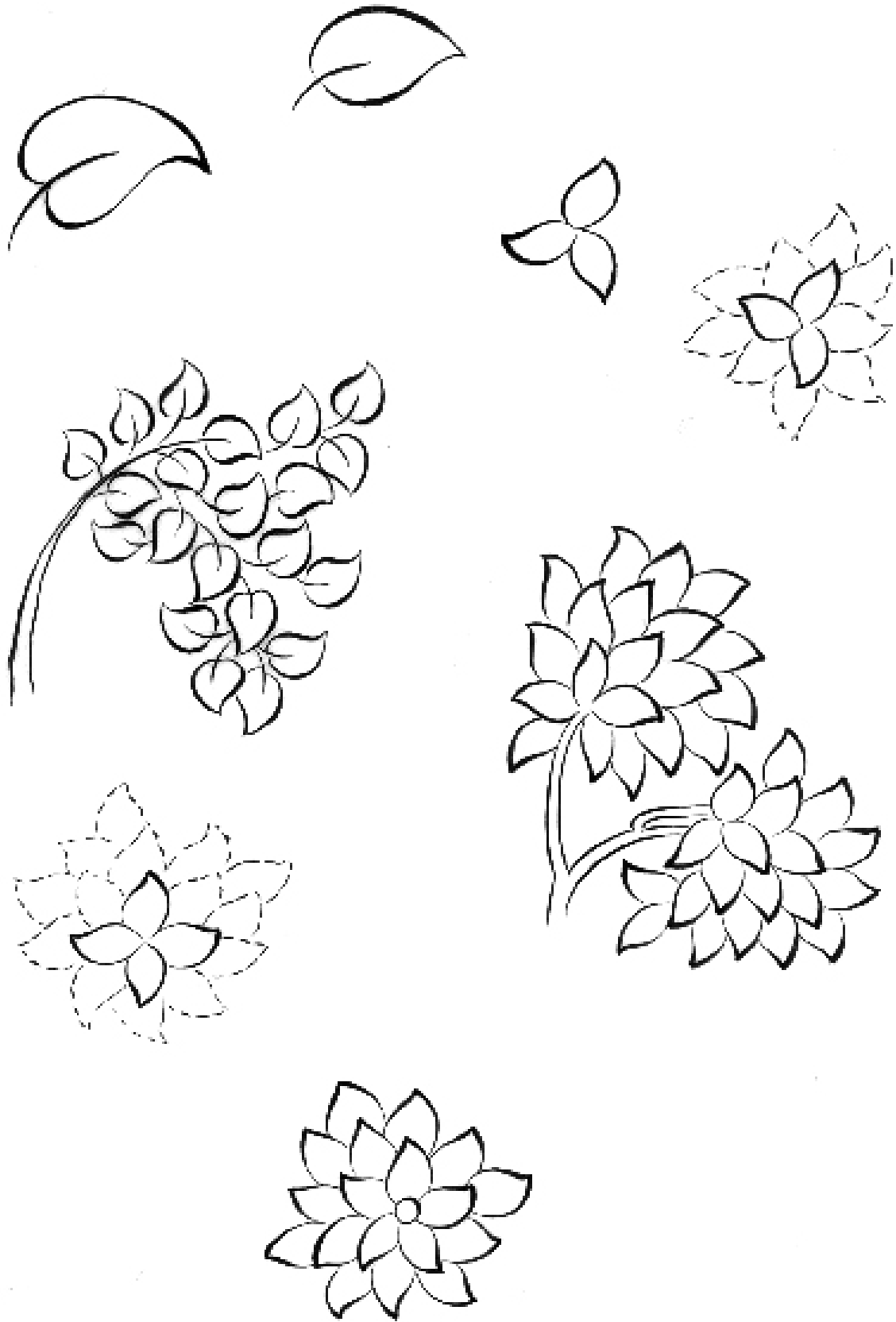
Ağaç çizimi ve ayrıntıları

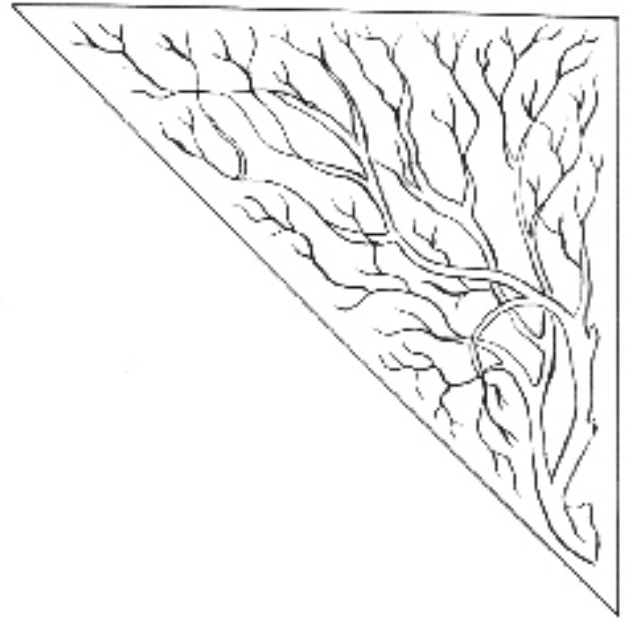
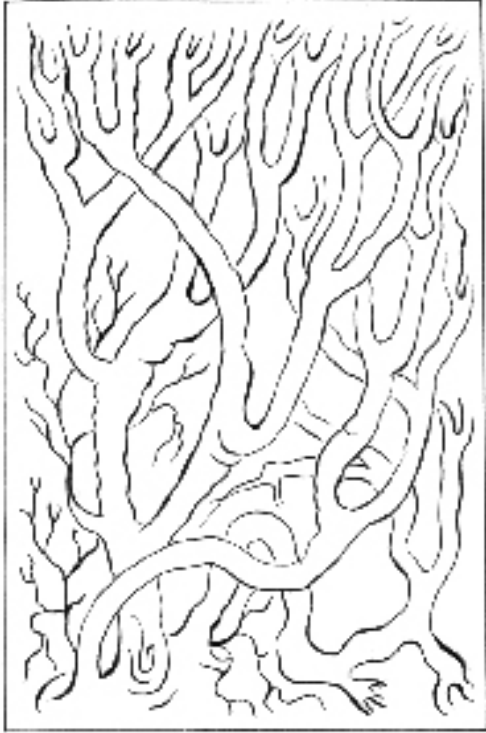
Kuru ağacların değişik çizimleri

Aşamalı olarak bahar ağacı çizimi

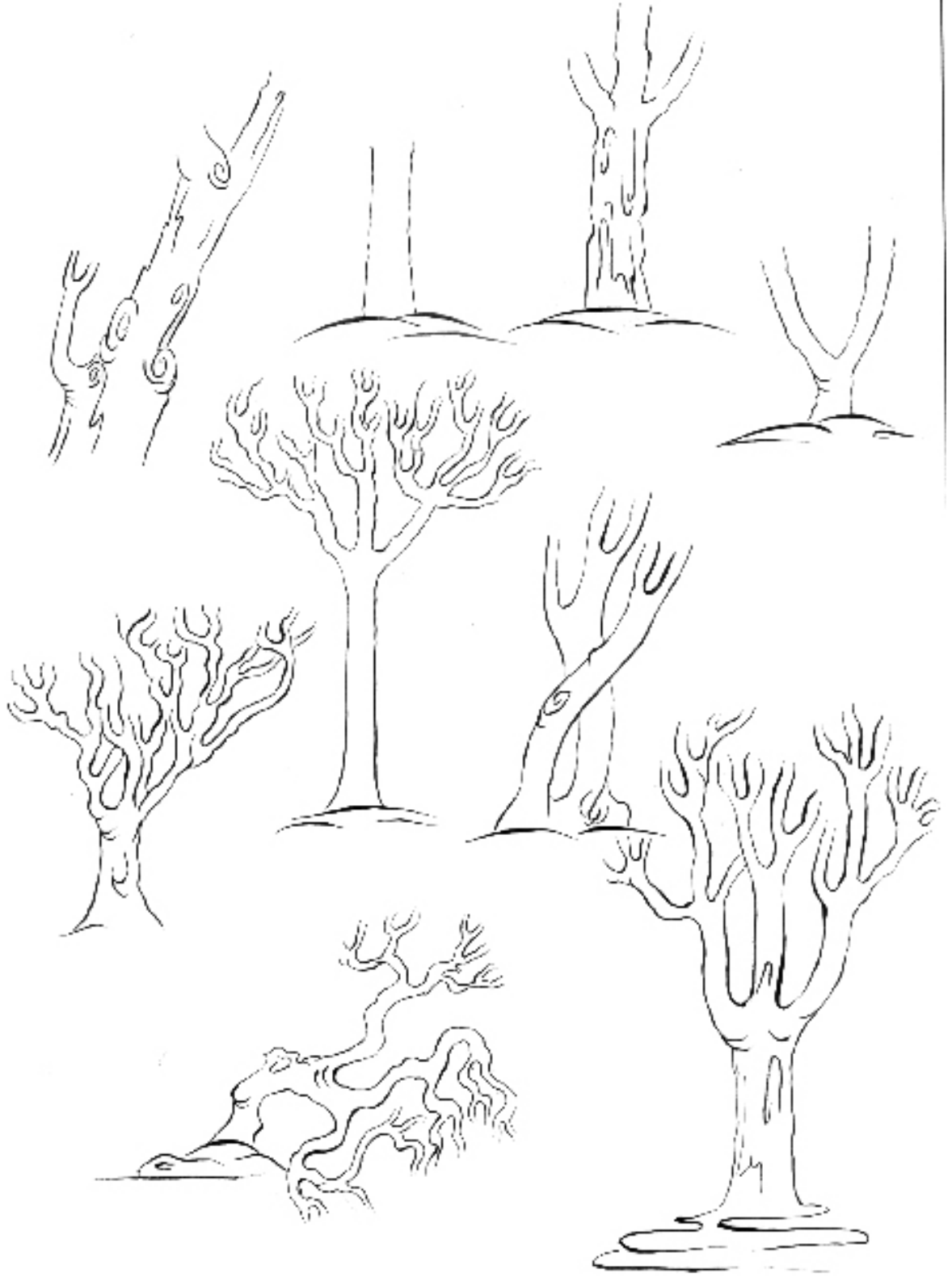
Dallar üzerinde yaprak kümelerinin yerleştirilmesi

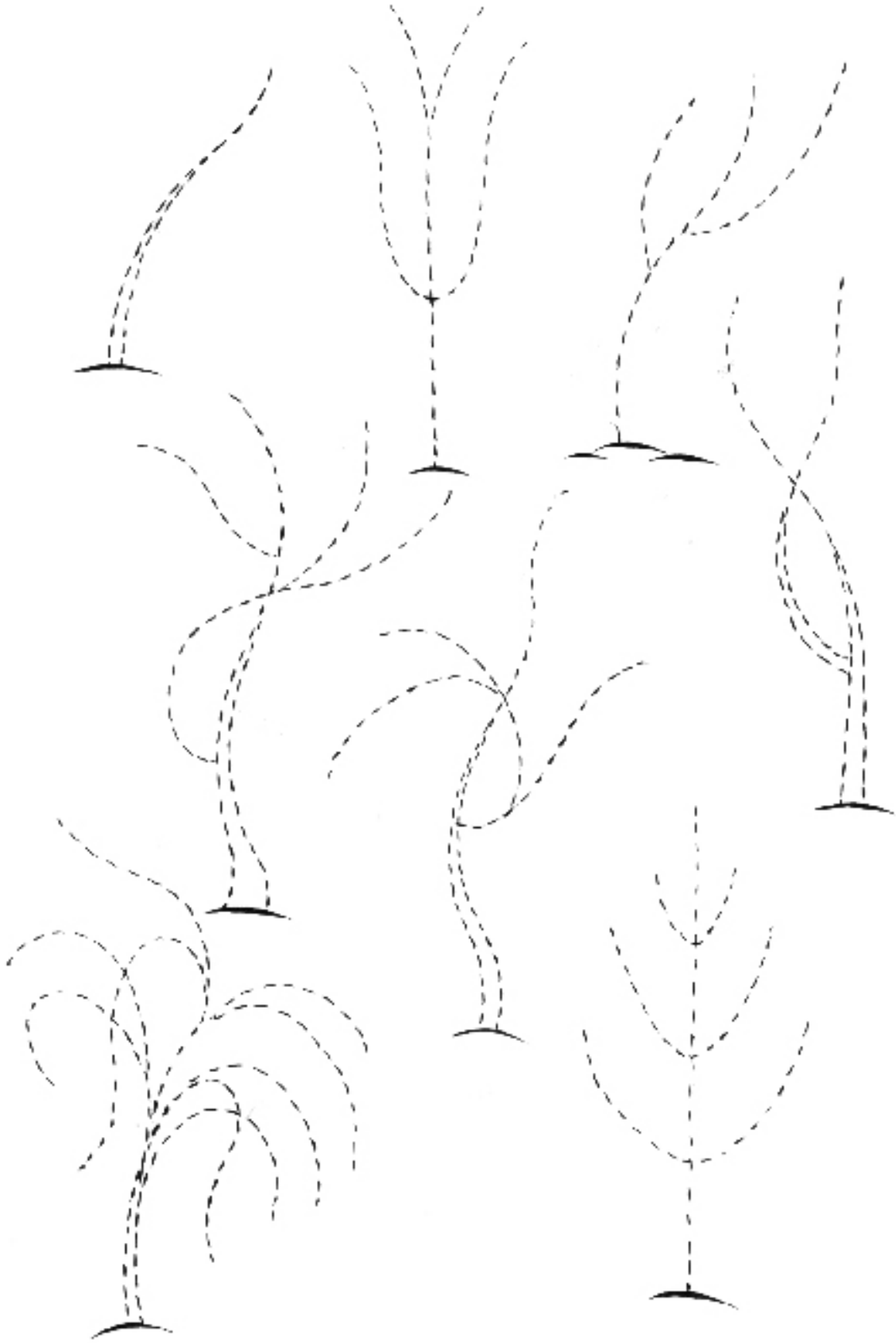
Kuru dalların değişik formlar içinde düzenlenmesi

Muhtelif ağaç çizimleri

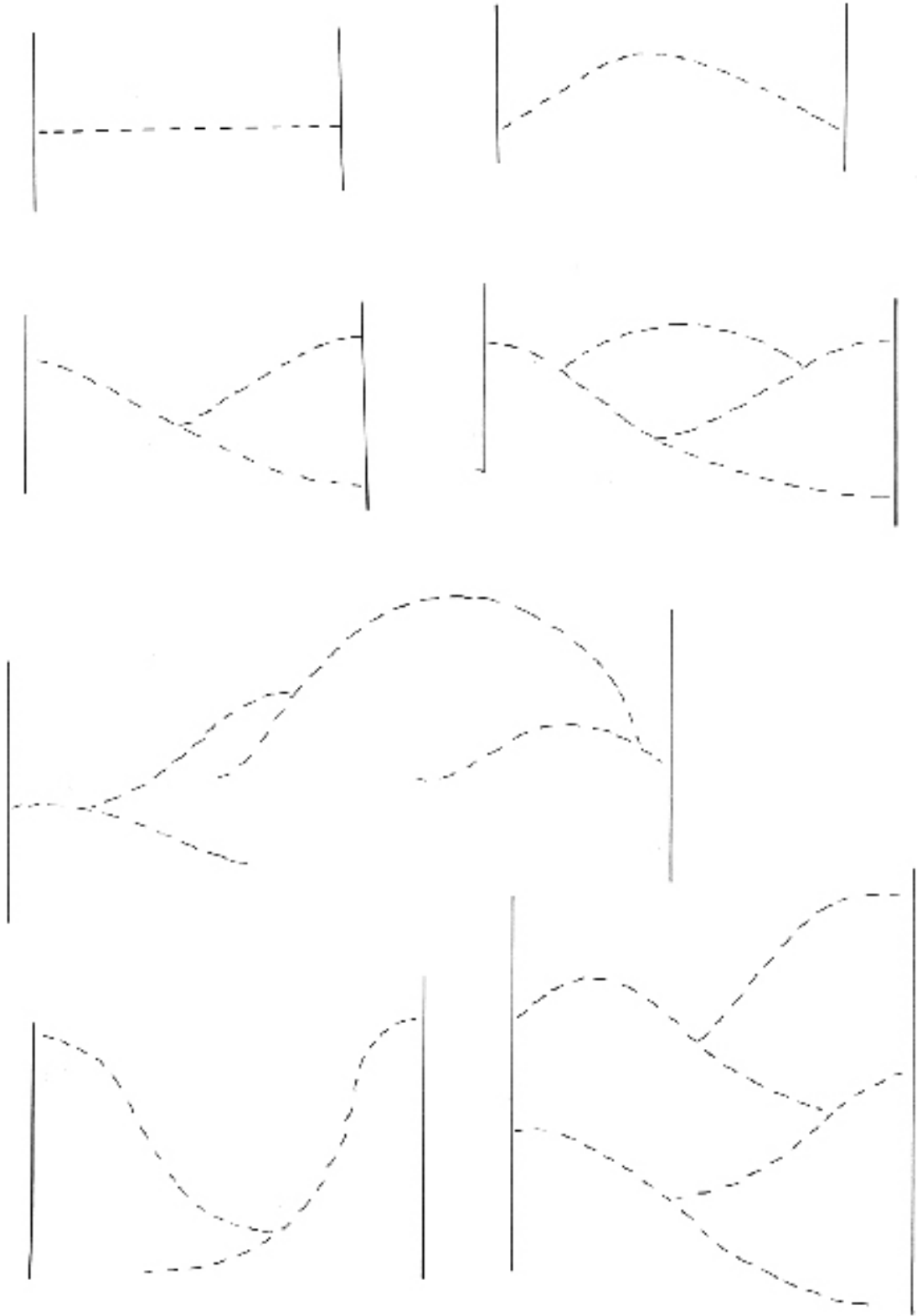
Ağaç gövdeleri ve dallandırılması

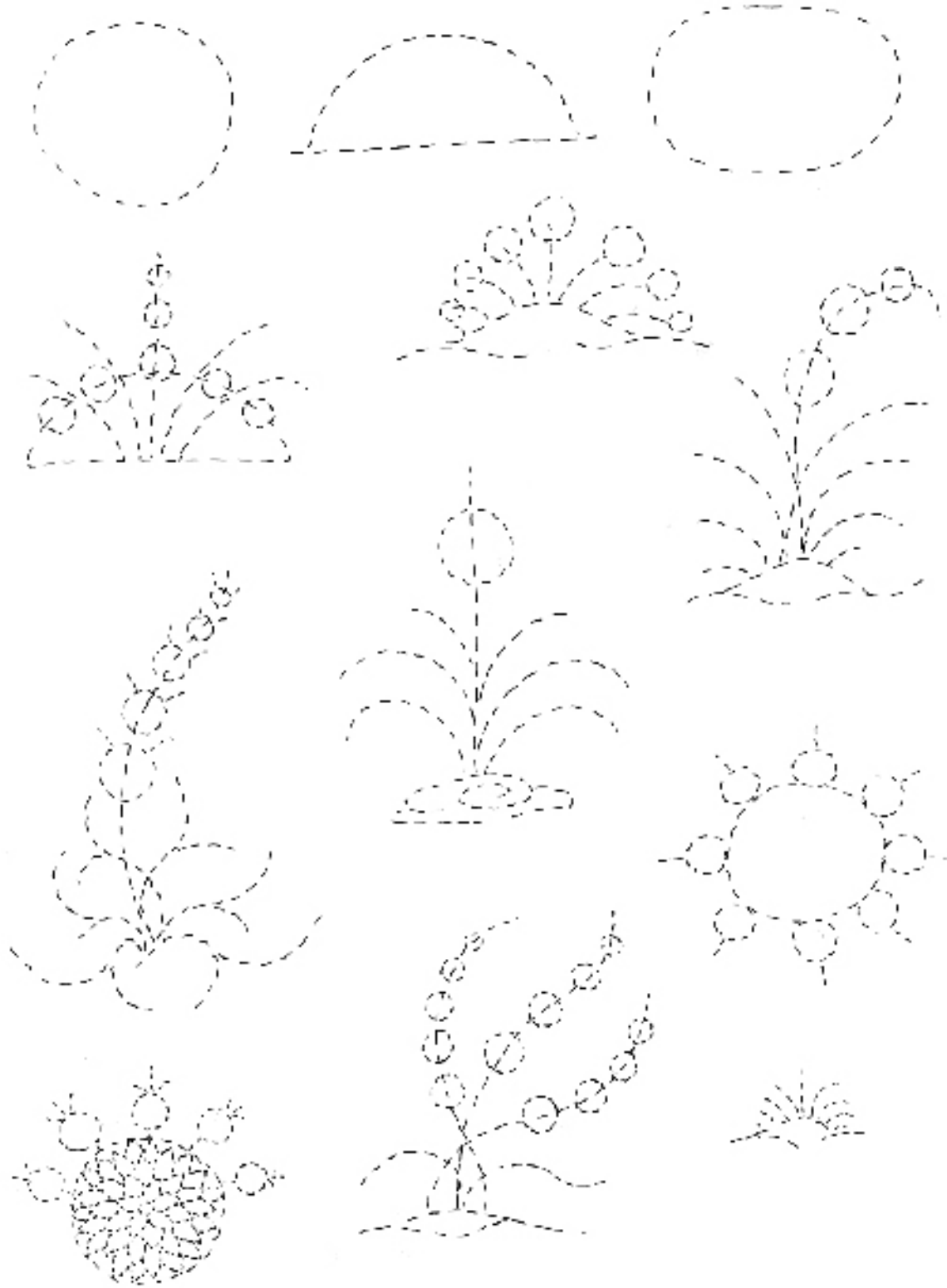
Ağaç çizimlerinde ilk aşama

Çeşitli yaprak çizimleri

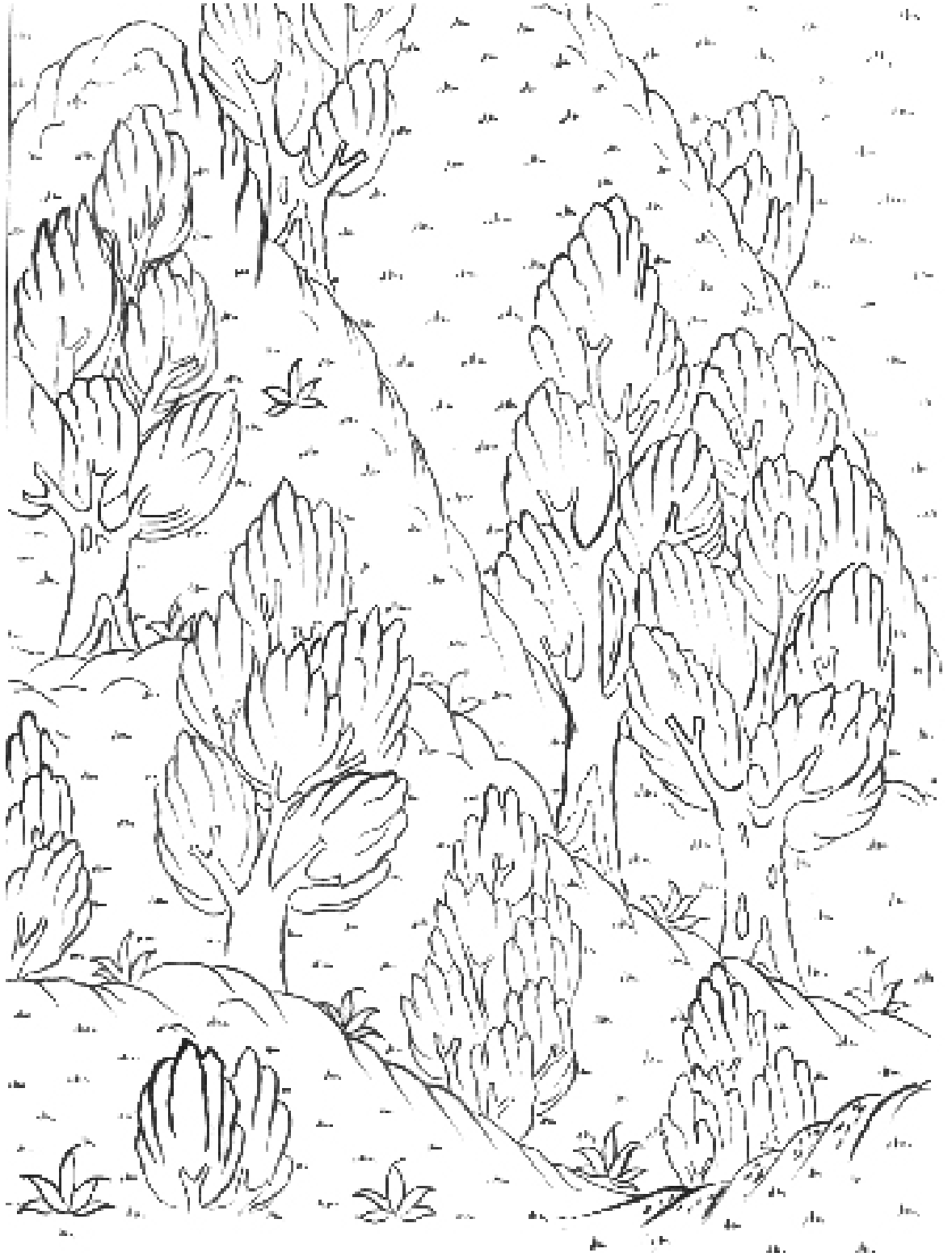
Ufuk hattını belirleyen değişik çizimler

Bitkilerin şematik düzenlenmesi

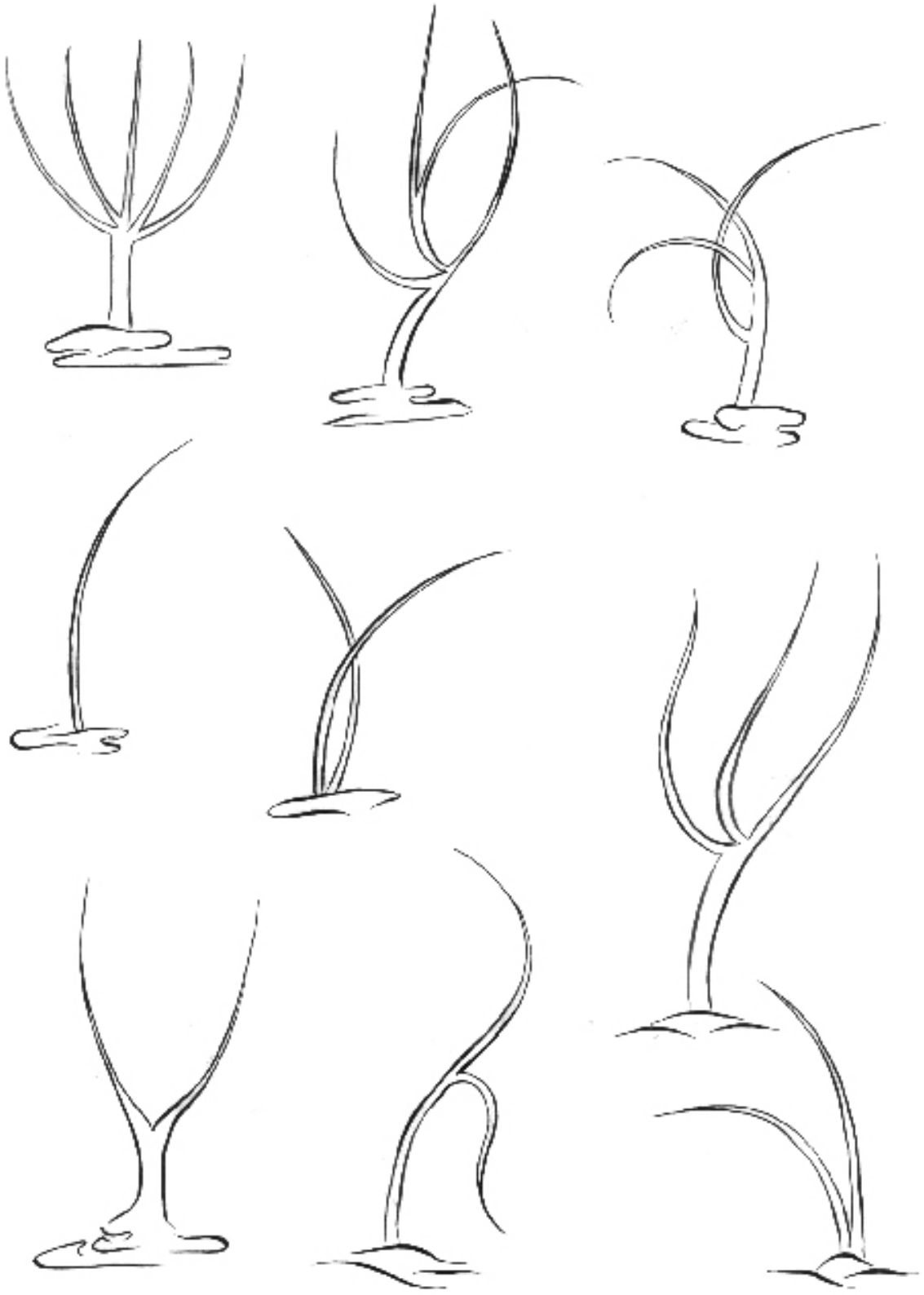
Yer bitkileri ve ayrıntıları

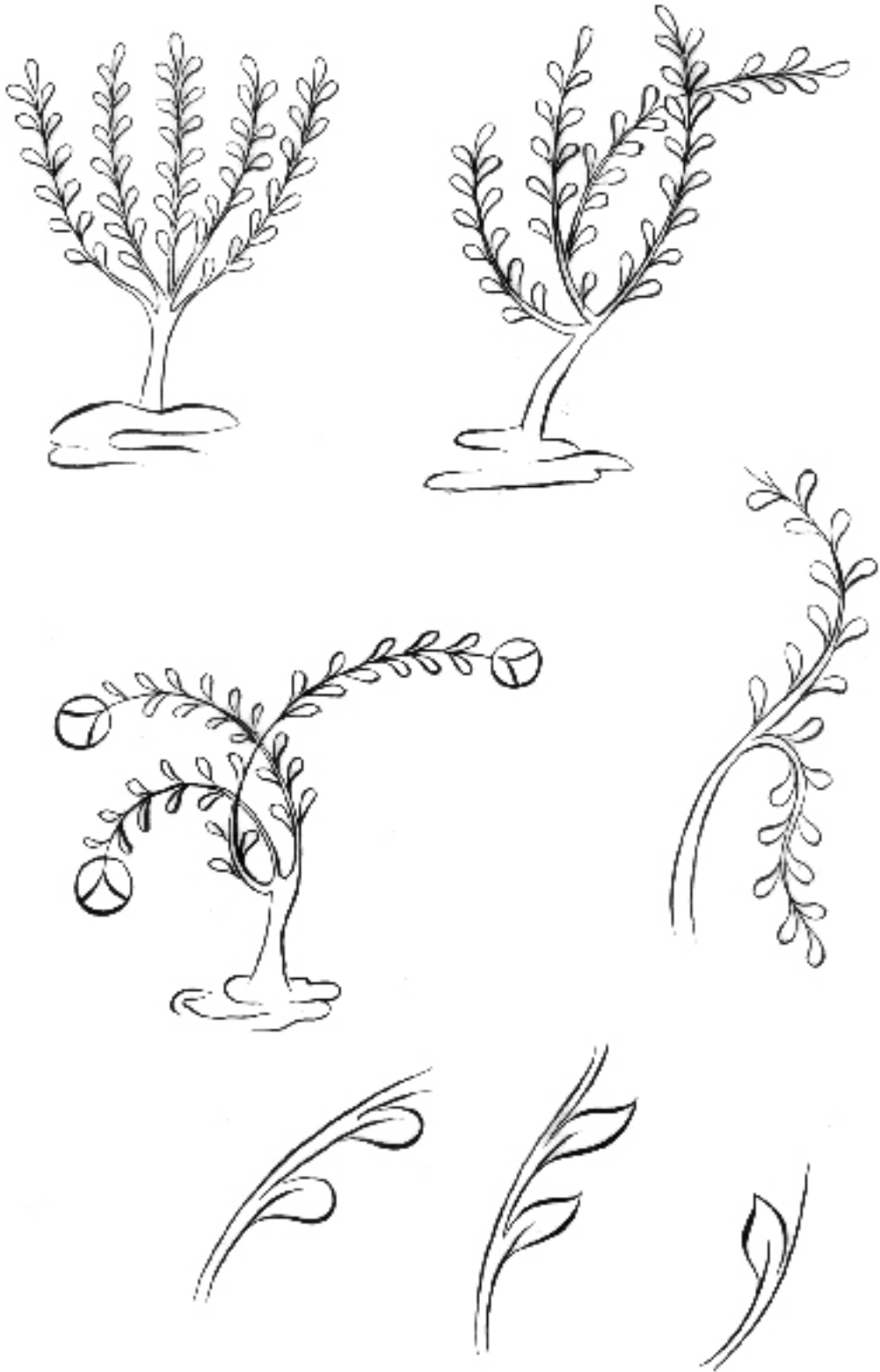
Siyer-i Nebi'den detay çizim. Boyama tekniğini gösteren renkli resim (5)

Selçuklu dönemi, Varka ve Gülşah adlı yazma eserden toplanan çeşitli ağaç çizimleri ve yer bitkileri.

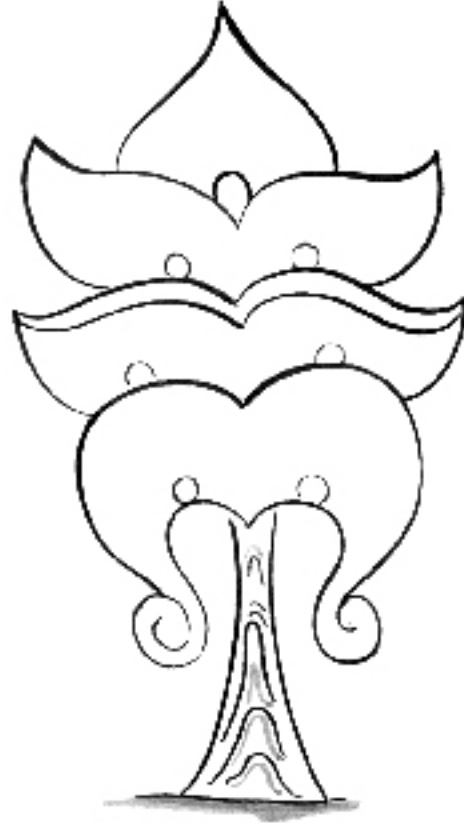
Selçuklu dönemi ağaçlarının dal ayrıntıları

Selçuklu dönemi minyatürlerinde ağaç çizimlerinin aşamalı olarak gösterilmesi
Gövdeden çıkan dalların gidişi ve ikinci aşamada yapraklandırılması

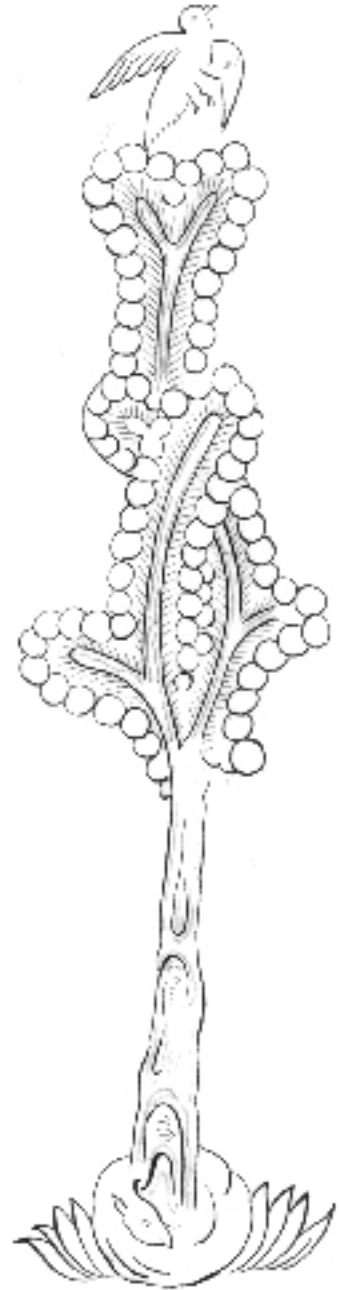
Selçuklu ağaç ve bitkileri

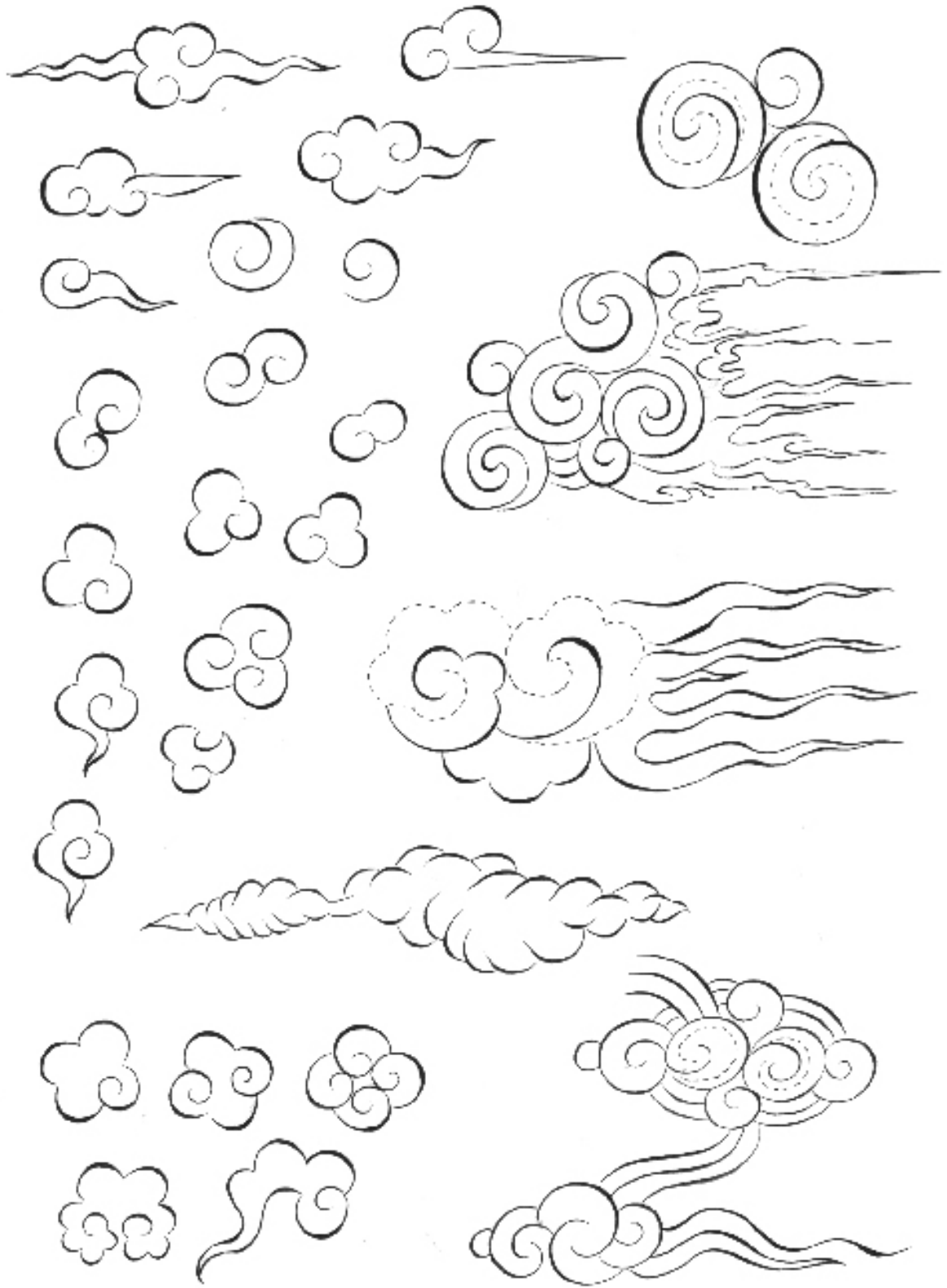
Selçuklu ağaç ve bitkileri

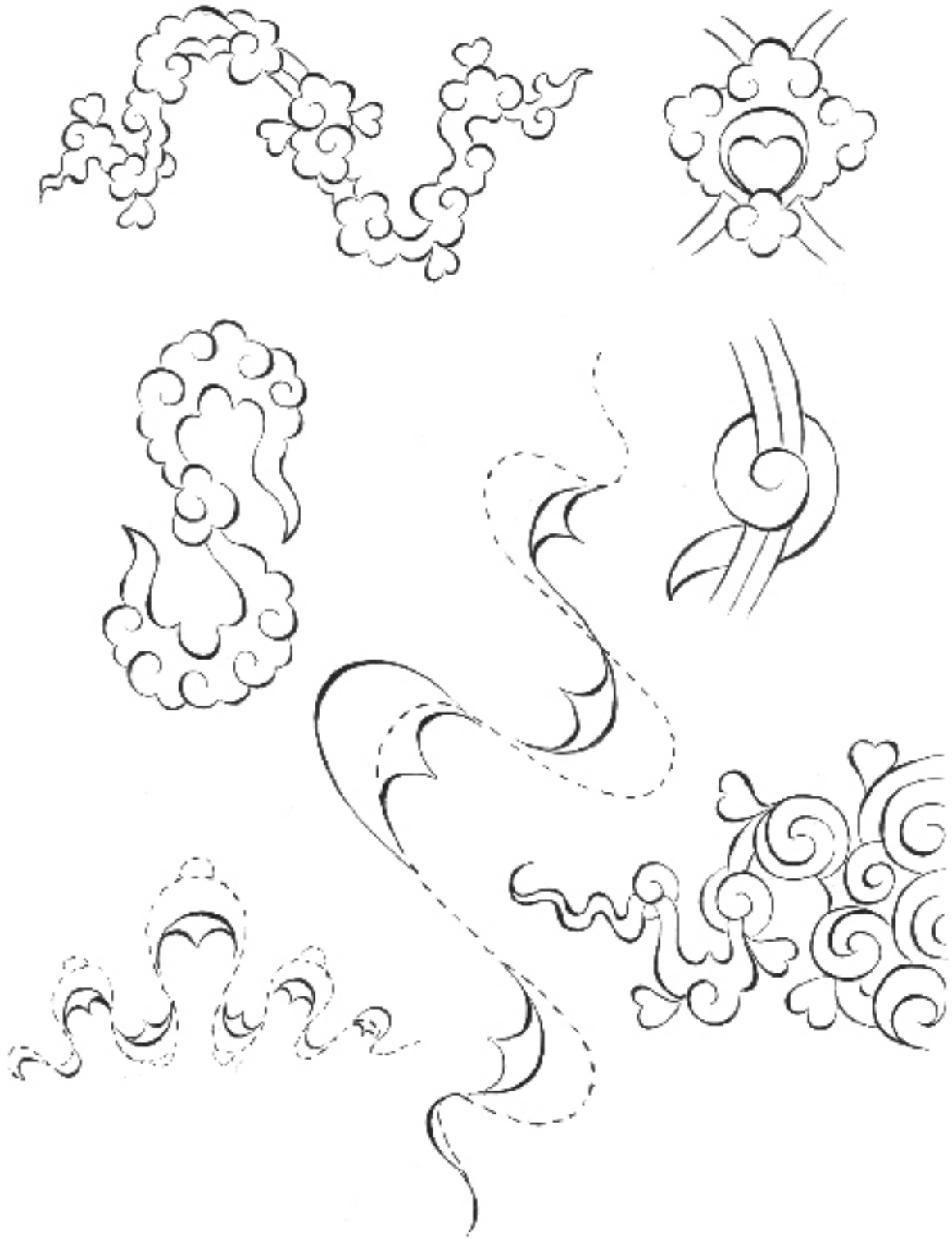
Selçuklu ağaç ve bitkileri

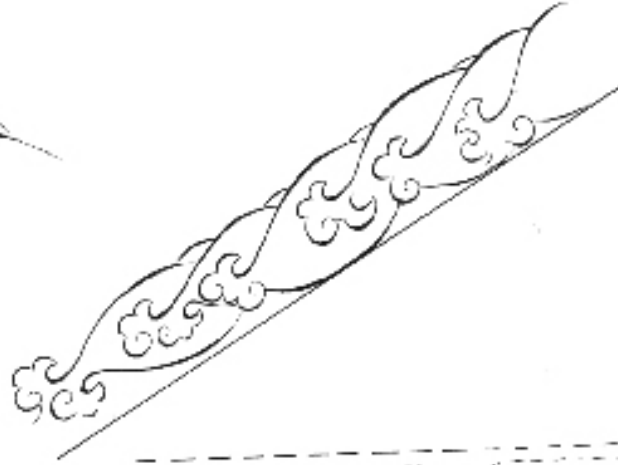
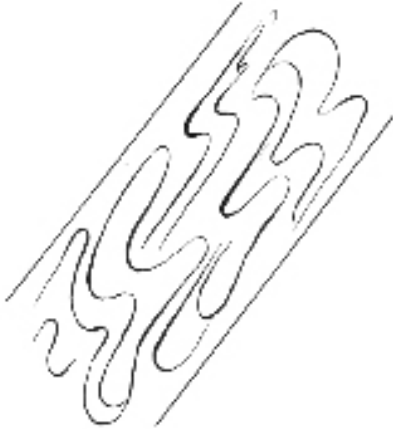
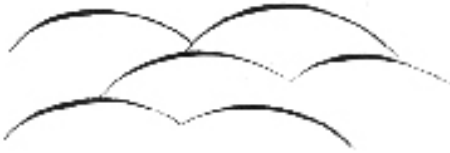
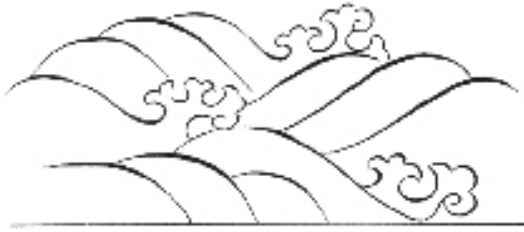
Selçuklu ağaç ve bitkileri

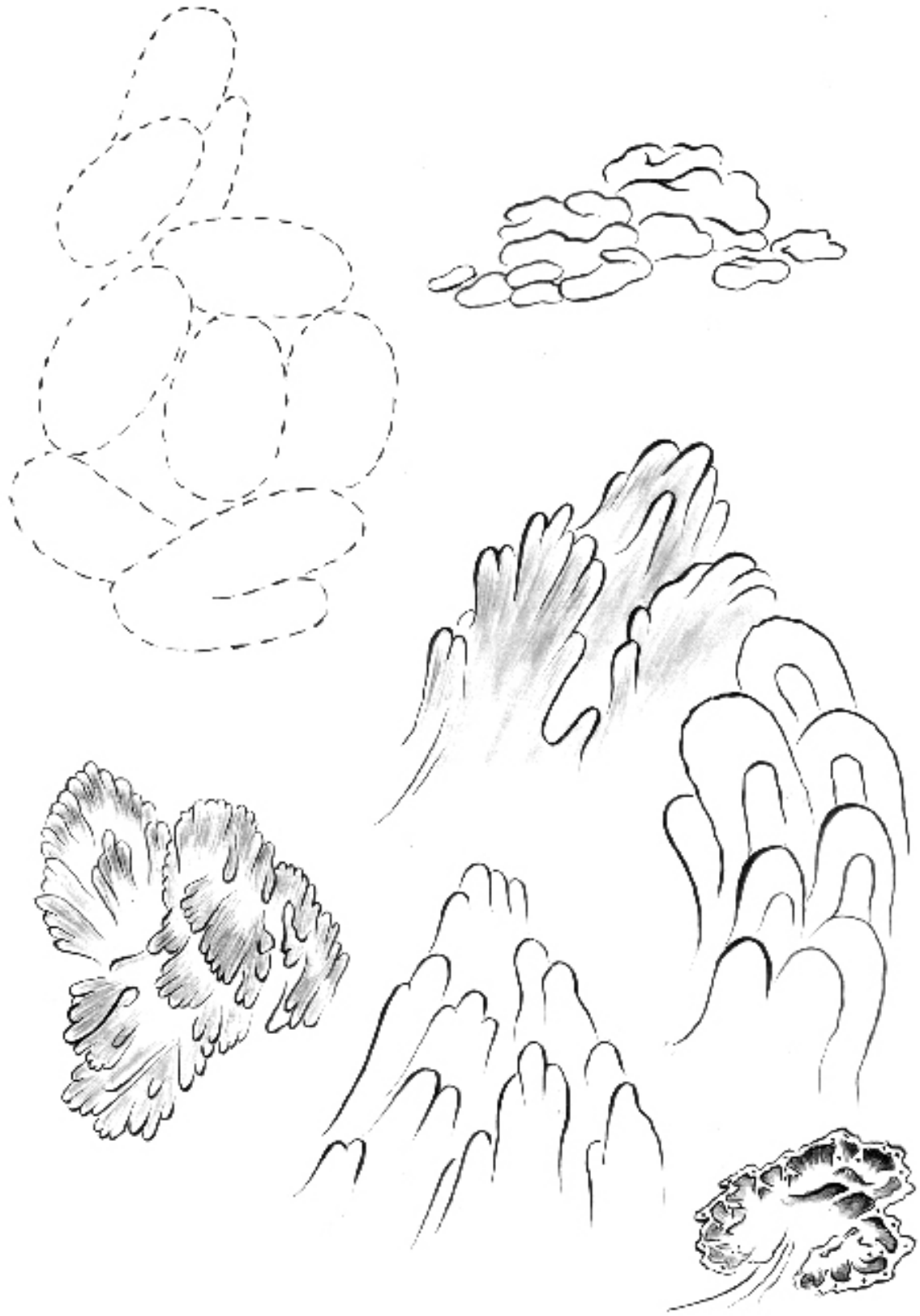
Minyatürde kullanılan çeşitli bulut çizimleri

Bulutlar

Deniz ve akarsular

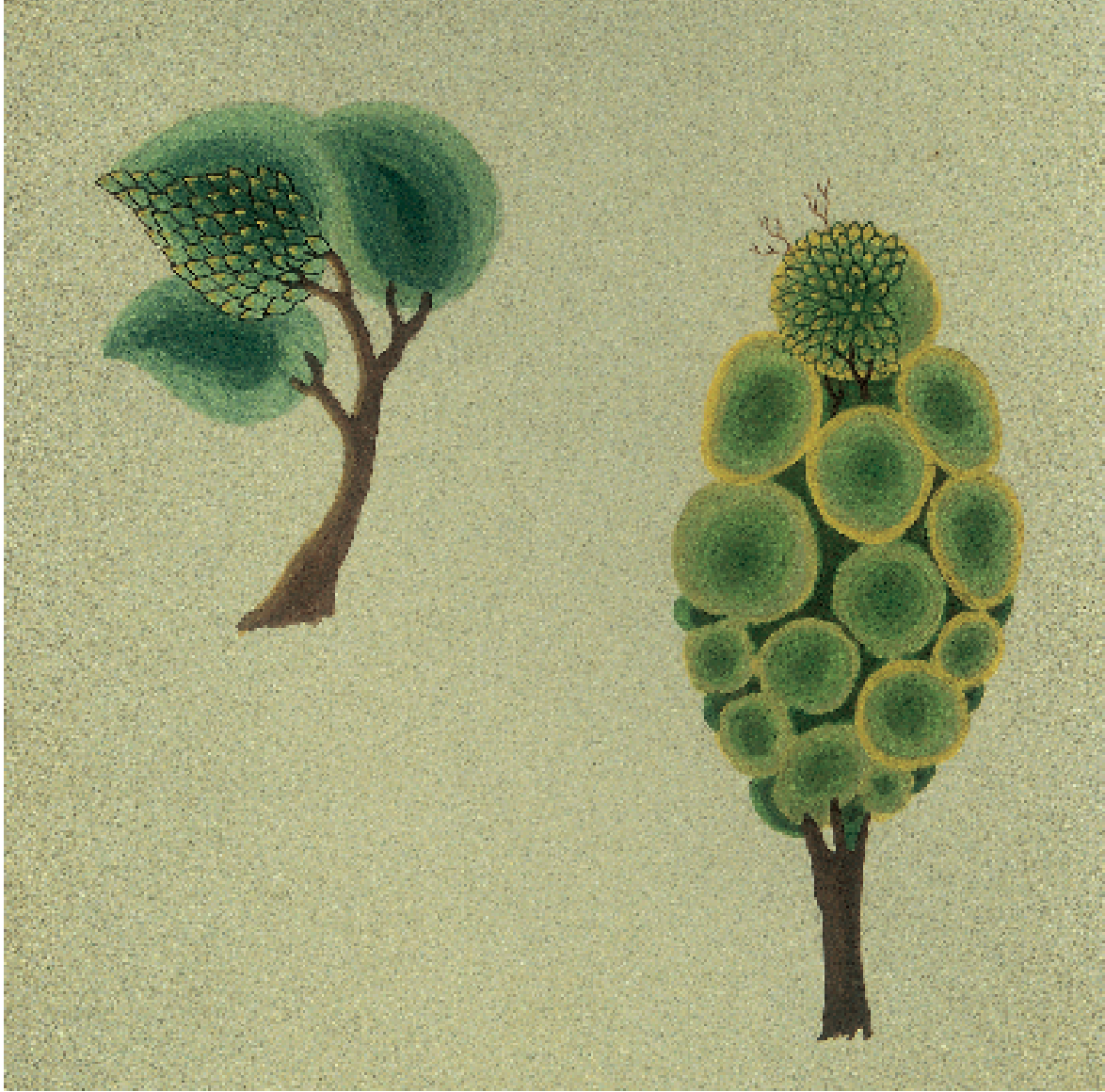
Kayalar

BOYAMA TEKNİKLERİNİ
GÖSTEREN RENKLİ RESİMLER

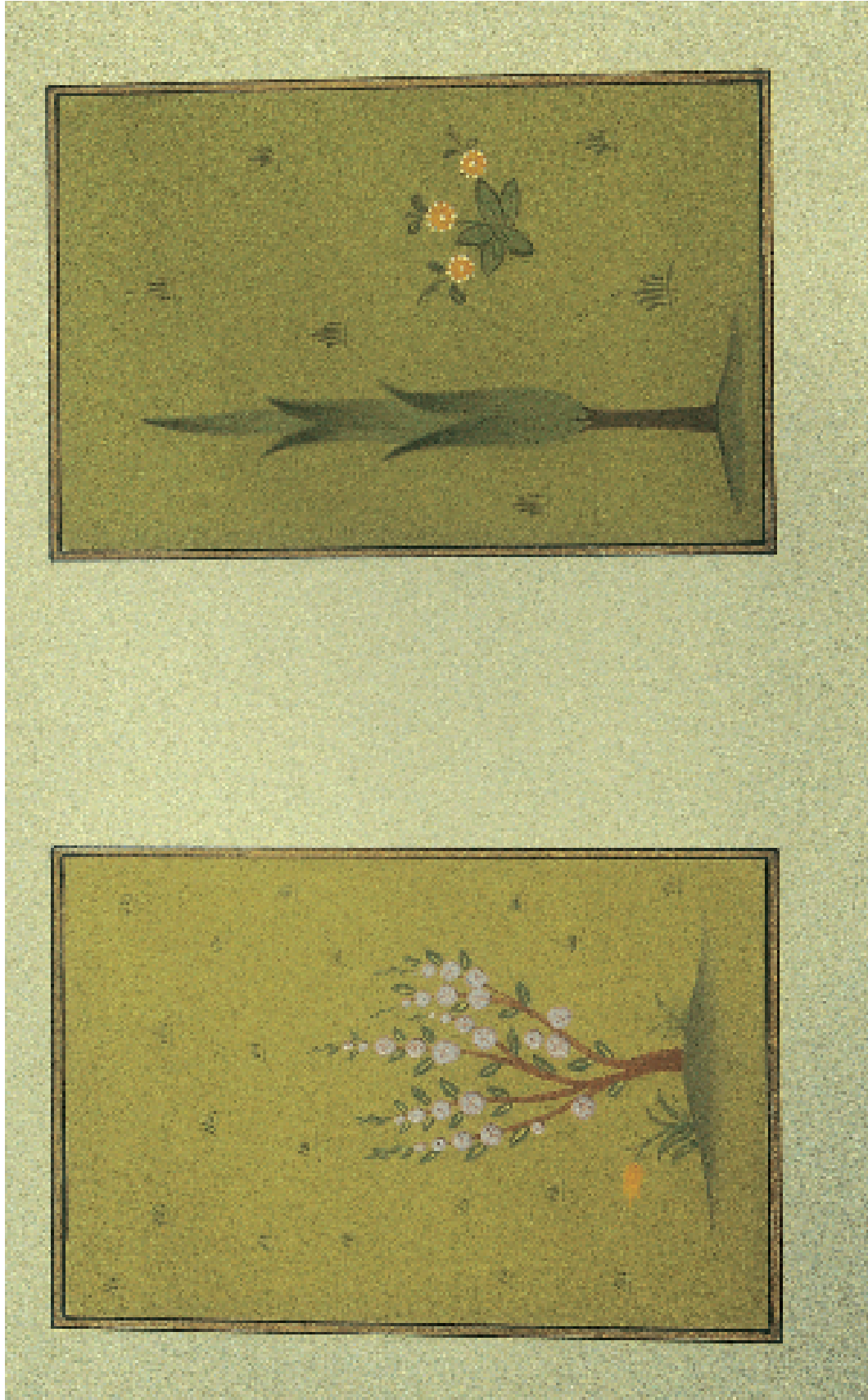
Osmanlı dönemi iki ağaç

Zeminleri tonlama olarak yapılan ağaçların aşamalı olarak boyanmasını gösteren iki örnek

Servi ve Bahar ağacı

Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Mehâzîl-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

Siyer-i Nebi'den, aşamalı olarak bir ağacın boyanması
TSM. H. 1222

Selçuklu dönemi bitkilerinin aşamalı olarak boyanması

Yer bitkilerinin aşamalı olarak boyanması

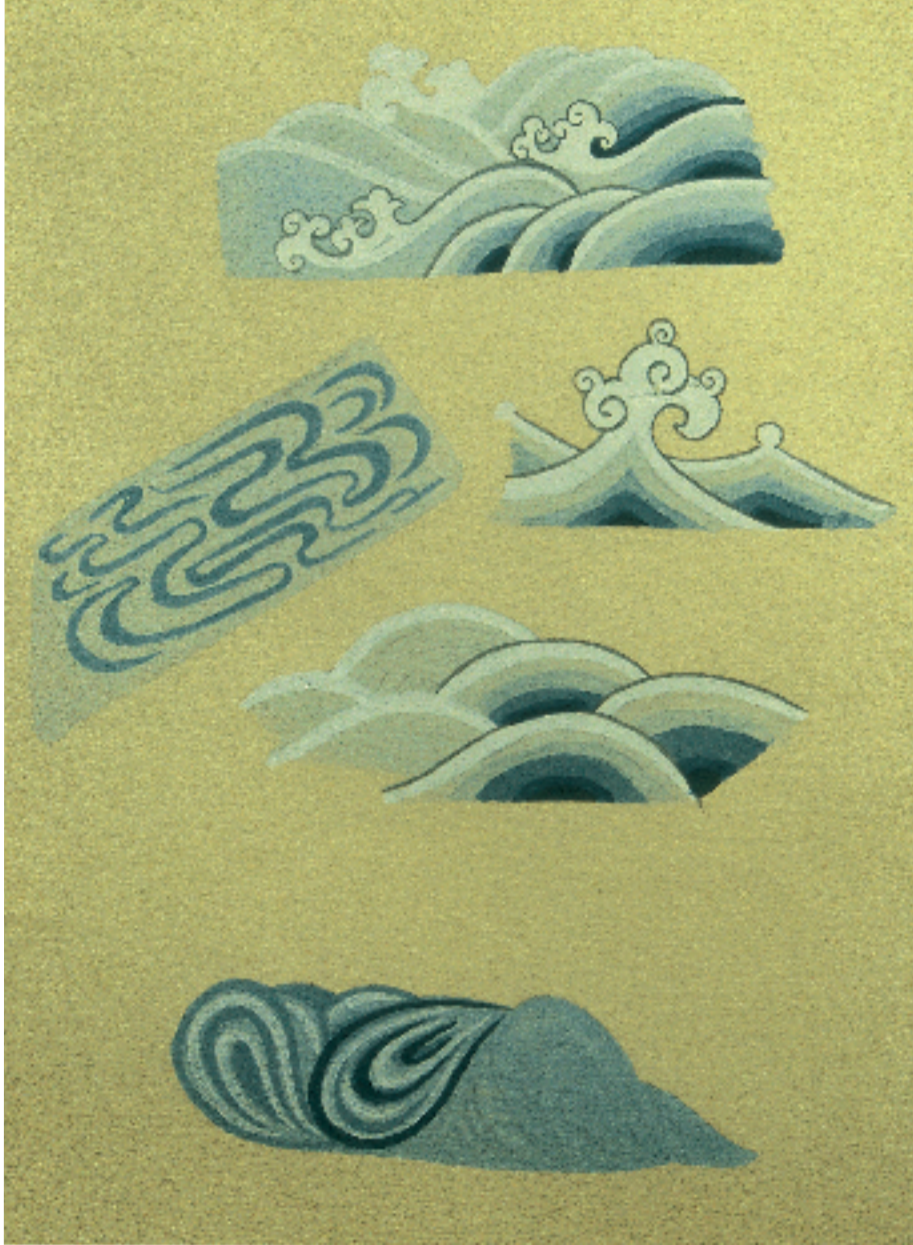

Osmanlı dönemi bir ağaç, zemin renginin sürülüşü ve üst detaylarının işlenmesi

Hünernâme'den alınan bir ağaç örneğinin aşamalı olarak
renklendirilmesi
TSM. H. 1523-24

Deniz ve akarsu boyaması

Hünernâme'den değişik ağaçların boyanması
TSM. H. 1523-24

Değişik şekillerde ağaç boyamaları

Hünernâme'den detay
TSM. H. 1523-24

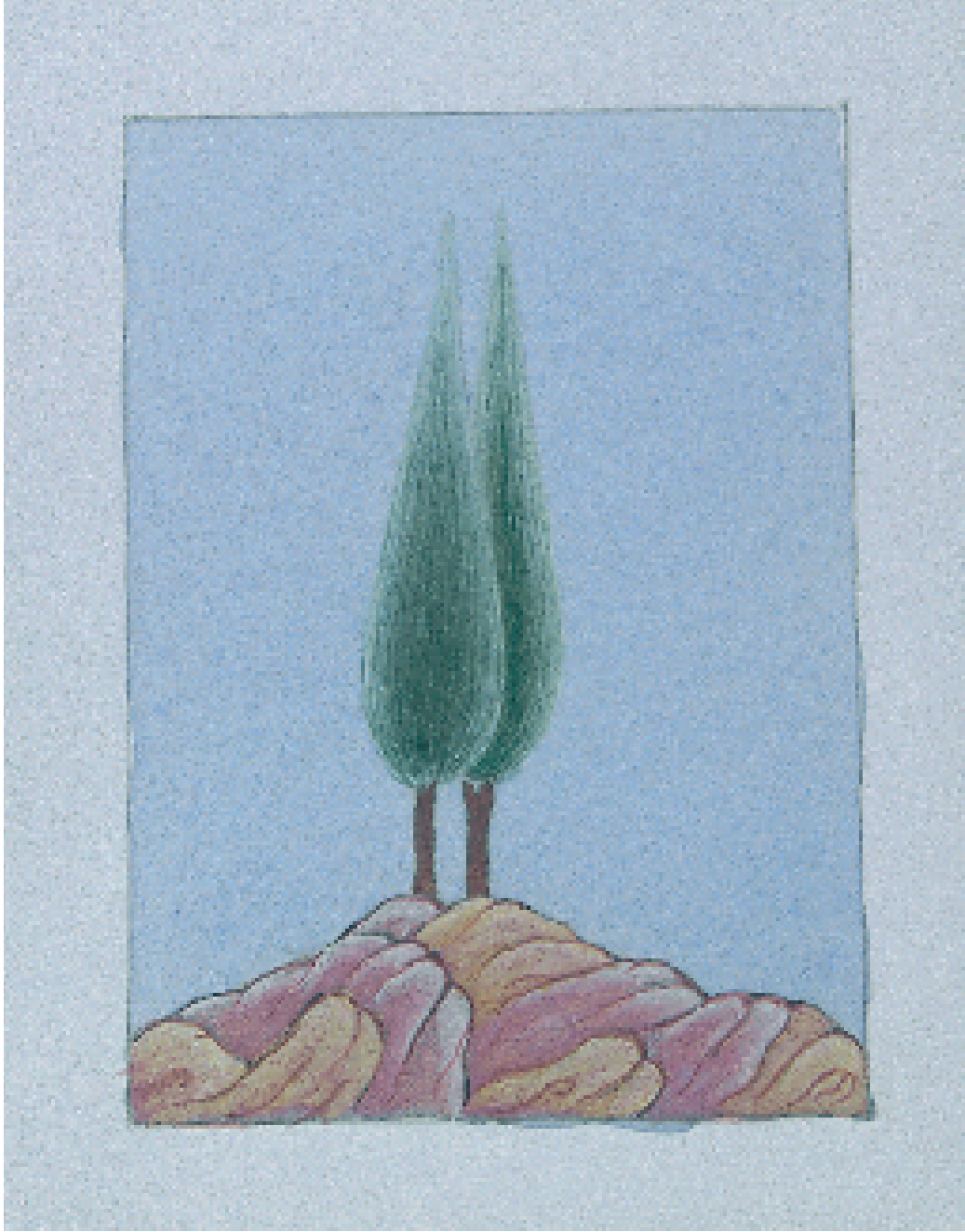
Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

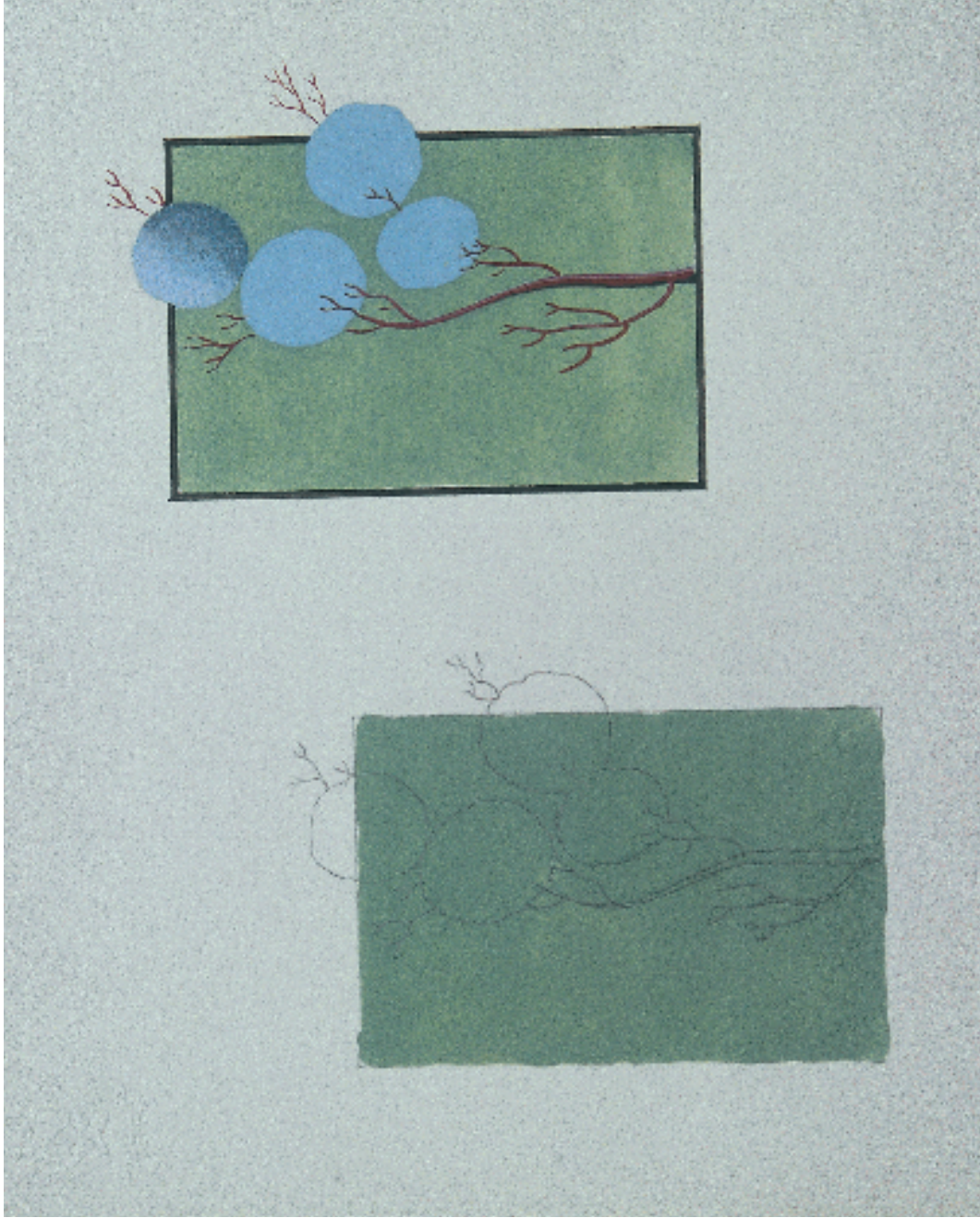
Mâtakkî'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâk

Bulut boyaması

Tarama tekniğinde boyanan iki servi ve kayalar

Noktalama tekniği ile ağaç boyanması

Tarama ve tonlama ile yapılan servi çeşitleri

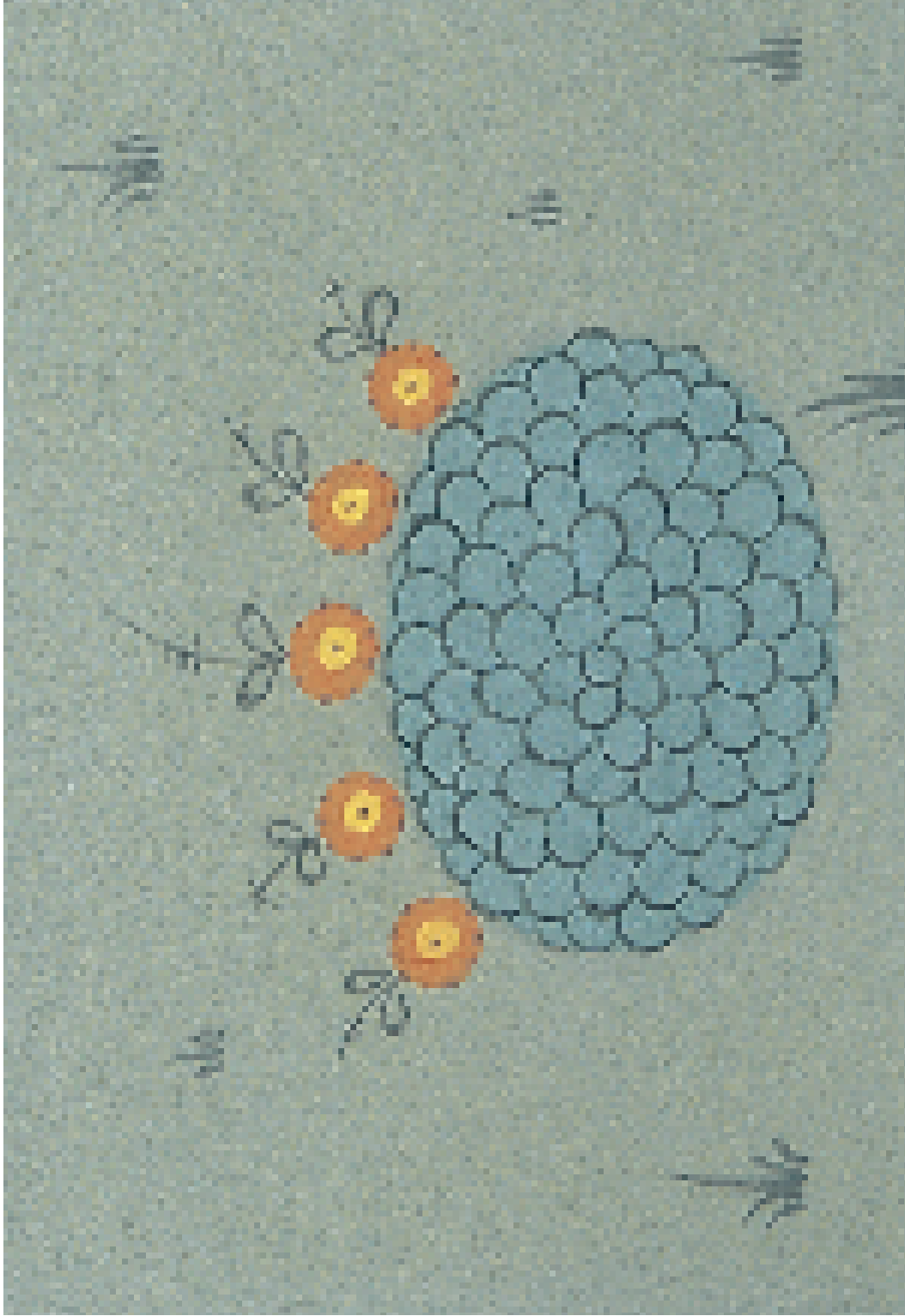
Matrakçı'dan, detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İ.Ü.K.T. 5964

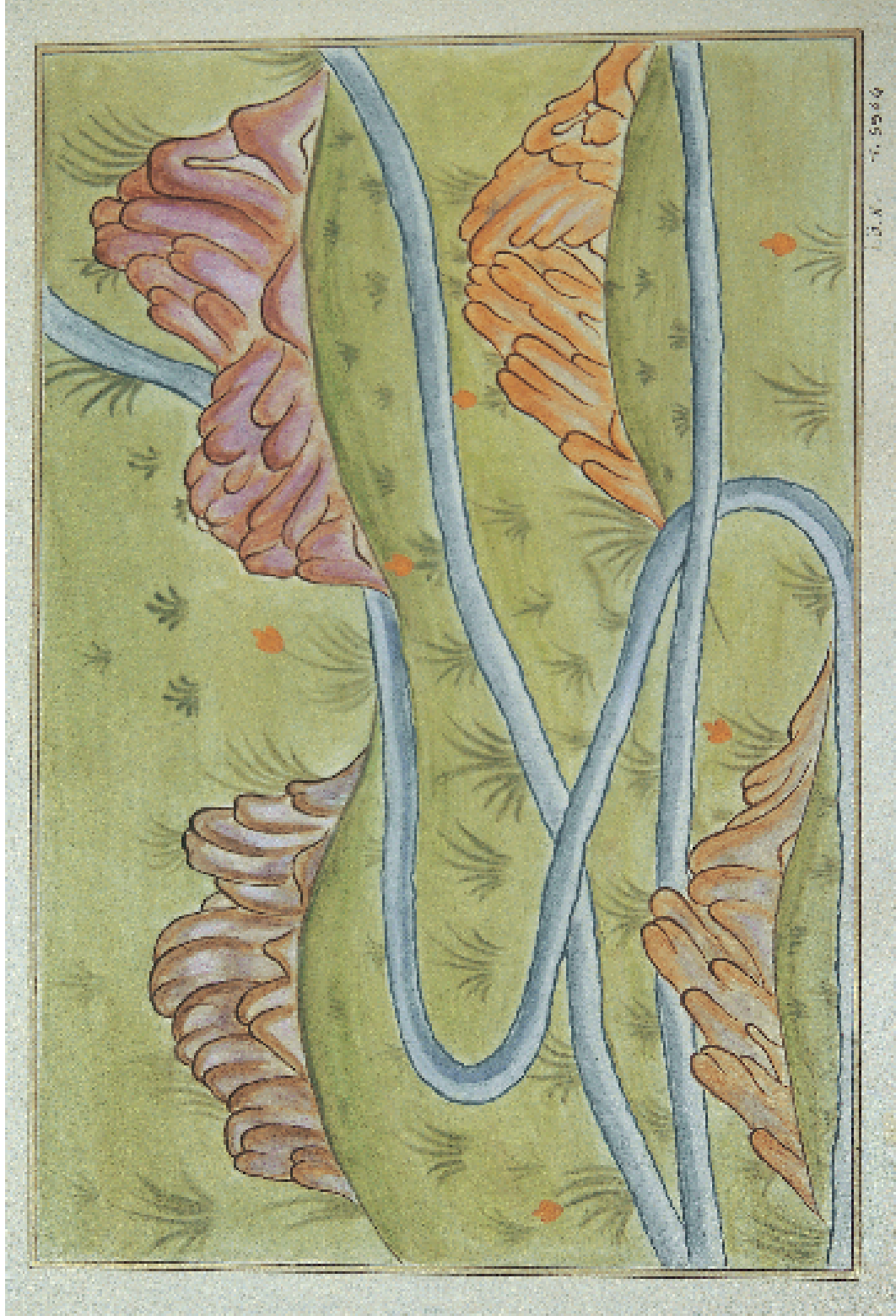
Hünernâme'den, detay
(TSM.H. 1523-24)

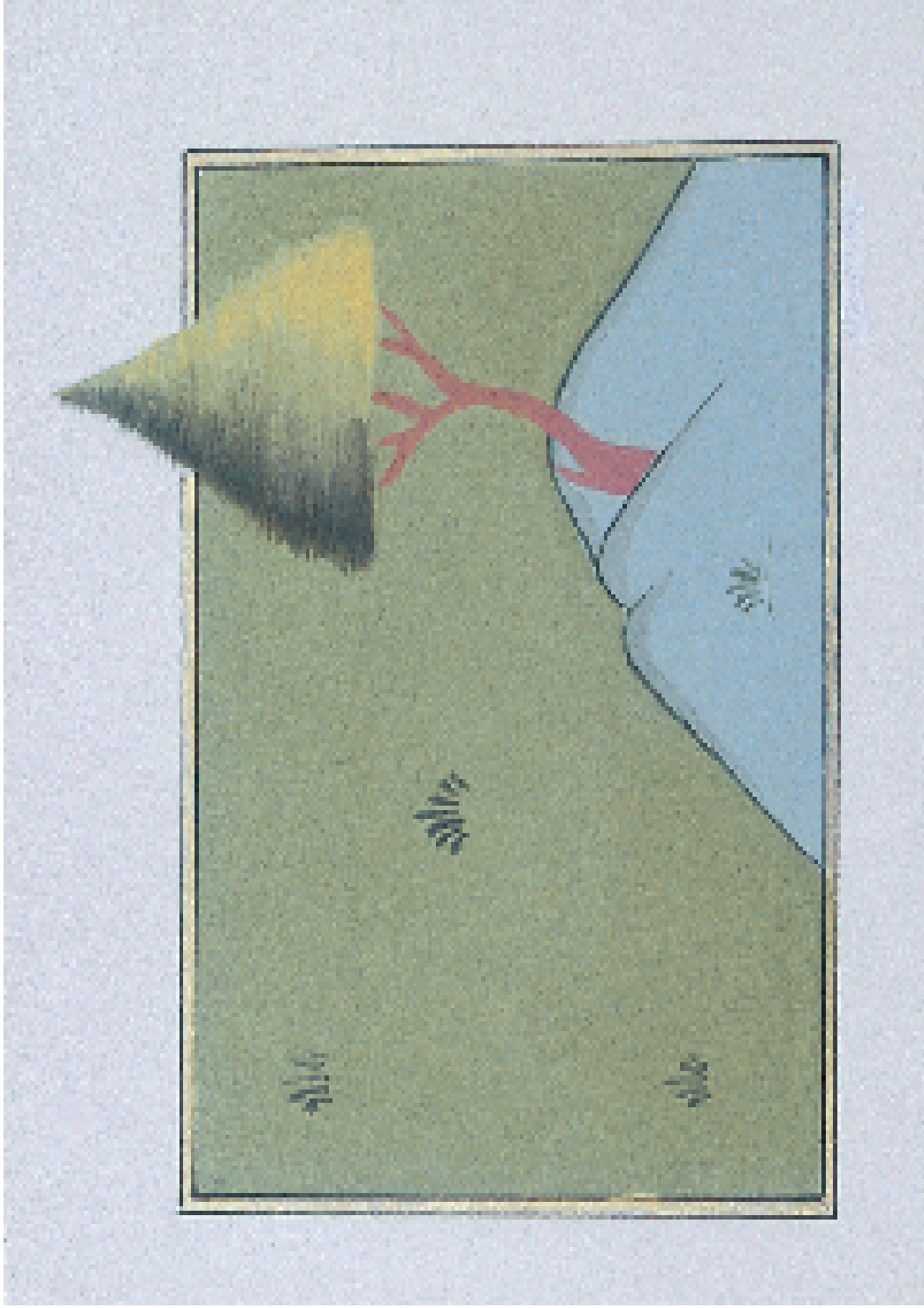
Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâk
İÜK.T. 5964

Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzîl-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK. T. 5964

Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

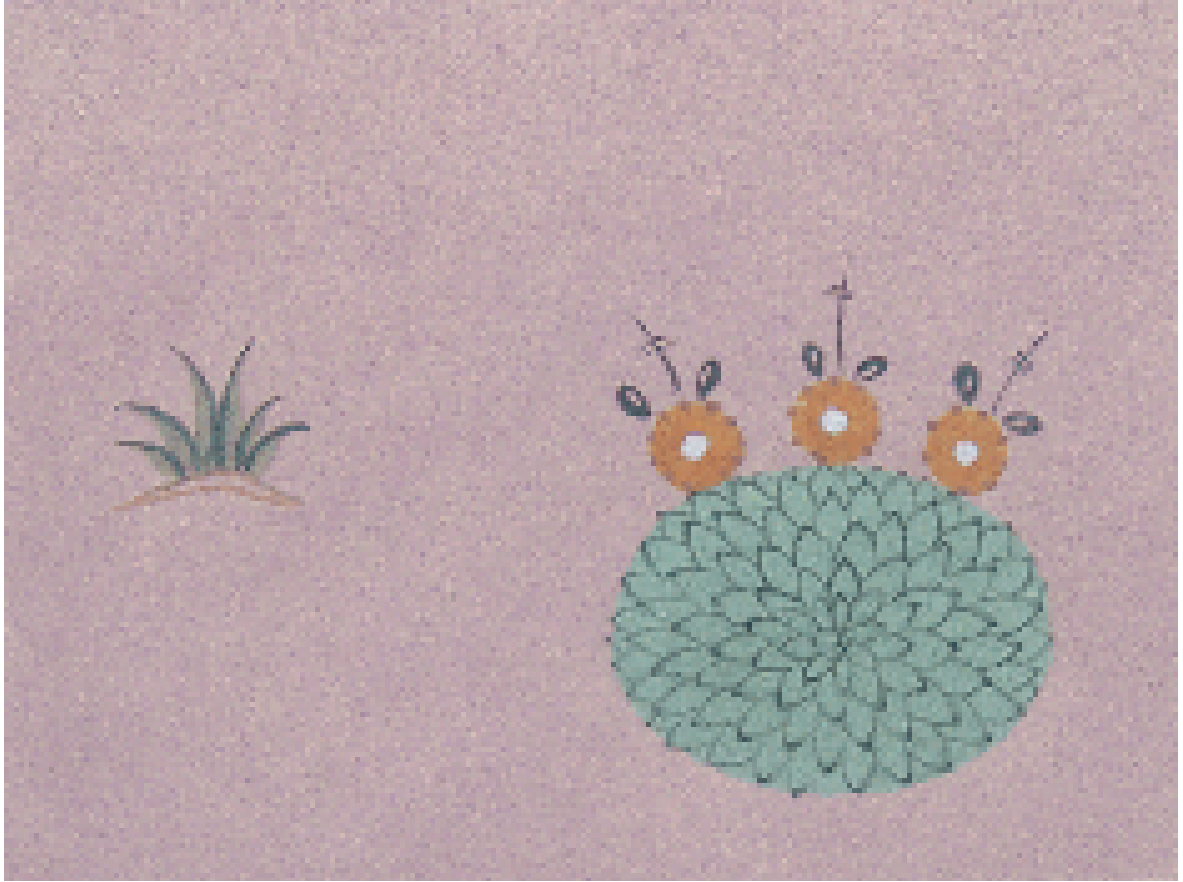
Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
iÜK.T. 5964

Matrakçı'dan detaylar
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

Matrakçı'dan detaylar
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

Matrakçı'dan detay
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn
İÜK.T. 5964

Manzara etüdü. T.S.M. H. 2153 no. lu albüm

Tamamlanmamış bir minyatür örneği. T.S.M. H. 762 no. lu Hamse

İğneli kalıp kullanarak yapılan bir çalışma. T.S.M. H. 2152 no. lu albüm.

Yarım kalan minyatürlerden. T.S.M. H. 2153 no. lu albüm.

Yarım kalan minyatürlerden. T.S.M. H. 2152 no. lu albüm.

TERİMLER

Âbâdî	: Eskiden kullanılan bir kağıt adı. Buna Hind âbâdîsi de denir. Hindistan'da Devlet-âbâd şehrinde yapıldığı için bu ad verilmiştir. Çok kaliteli güzel ve parlak bir kağıttır.		
Âhar	: Nişasta, yumurta akı, nişadır, kitre, arap zamkı, şap, pirinç gibi maddelerden yapılan bir sıvı. Ham kağıtların terbiyesinde kullanılır. Kağıdın emiciliğini alır ve ona parlak bir görünüm verir.	Battal	: Bir kağıt cinsi.
Akkâse	: Bir kağıdın orta ve kenar kısımlarının değişik renkte boyanması.	Bezeme	: Süsleme.
Altın cetvel	: Yazma eserlerin metinlerinin çevresine çekilen altın cetvel.	Billûr mûhre	: Camdan yapılan mûhre. Genellikle kağıtların cilalanmasında kullanılır.
Altın tabağı	: Altın varakların ezildiği büyük boy tabak. Bunlara Mertabanî tabak da denir. Ayrıca altının kullanıldığı ateşe dayanıklı küçük tabaklara da bu ad verilir.	Cetvel	: Yazma kitaplarda ve levhalarda orta bölümle kenarı ayırmak için kullanılan çizgiler. Bunlar altın olduğu gibi değişik renklerden de olabilmektedir.
Altın tozu	: Altın tozundan yapılmış rıh. Çoğunlukla fermanlarda yazı altı süslemesi olarak da kullanılır.	Cetvelkeş	: Cetvel çeken sanatçı. Bunlara Kalemkeş de denir.
Altın varak	: Altın levhaların çekiçe dövülerek çok ince bir hale getirilmiş şekli. Bunlar ezilerek	Cilbend	: Yazma eserlerin korunması için kullanılan kutu.
		Cild	: Yazma eserlerin korunması için dış kısımlarına yapılan kaplar.
		Cönk	: Dikdörtgen şeklinde uzunlaşmasına açılan genellikle şiir mecmualarına verilen ad.
		Çakmak mûhre:	Her iki tarafından tutularak kullanılan ağaçtan yapılmış merdane biçiminde mûhre. Ellerin arasında kalan kısma sert bir taş yerleştirilmiştir.

Çekmek	: Âharlanacak kağıdı şaplı suya batırıp çıkarma işlemi.	Kıl kalem	: Minyatür sanatkarlarının ince çizgiler çizmek için kullandıkları fırça.
Çift âharlı	: Üzerine birkaç kat âhar sürülmüş kağıt.	Kontür	: Bir rengin etrafına çekilen çizgi. Buna tahrir de denir.
Defe	: Yüz adetlik altın varak paketi.	Kuzu	: Ana cetvelin kenarına çekilen ince çizgi.
Destezenk	: Boya ezmek için kullanılan alet.	Kuzulu cetvel	: Kalın cetvelin kenarlarına çekilen ince çizgi. Bu iç ve dış kenarlarına çekilirse çift kuzulu cetvel denir.
Devlet âbadi	: İpekten yapılan kağıtların bir çeşidi.	Lâl	: Kırmızı mürekkep
Dip taşı	: Altın varak yapanların üstünde altın dövdükleri mermer taş.	Minyatür	: El yazması kitapları süslemek için metindeki olayları anlatan bir tür resimlere verilen ad.
Ebrû	: Su yüzeyine serpilen boyaların, kağıda alınarak boyama şekli.	Motif	: Bir tablonun, bir figürün veyahut herhangi bir resmin esasını teşkil eden şekil ve unsur.
El yazması	: Elle yazılan kitaplara verilen ad.	Murakka	: Birçok kağıt tabakalarını üst üste yapıştırarak elde edilen mukavva.
Filigran	: Eski kağıtların dokusunda bulunan ancak ışığa tutulduğu zaman görülen yazı veya şekiller.	Mühre	: Kağıtlar aherlendikten sonra cilalamak amacı ile kullanılan veya ezilerek sürülen altını parlatmaya yarayan taş.
Frenk kağıdı	: Avrupadan gelen kağıtlara verilen ad.	Müzehhib	: Tezhip yapan sanatçı. Kadın olursa müzehhibe denir.
Gümüş	: Altın gibi varak haline getirilir. Özellikle minyatürler de nehir veya denizlerin boyanmasında kullanılır.	Nakış	: Eskiden boyalı resimlere verilen isim.
Halkâr	: Yalnız altınla yapılan bir süsleme tarzı.	Nakışhâne	: Nakış yapılan yer. Resim atölyesi.
Hattat	: Hat yazan sanatçı.	Nakkaş	: Yazmalara nakış ve resim yapan sanatkar.
Hurde nakış	: Minyatür.	Nigâr	: Eskiden insan resmi yerine kullanılan Farsça bir kelime.
İbda	: Yaratma. Çığır açma. O zamana kadar yapılmamış olan bir şeyi yapma.	Nigârthane	: Resim yapanların çalıştıkları yer.
İcâzetnâme	: İlimde ve yazıda öğrenimini bitirenlere verilen belge.		
Kalem fırça	: Müzehhiplerin kullandığı tek tüylü ince fırça.		

Nakış resim	: Minyatür.	Varak	: Yaprak, tabaka.
Ressam	: Resim yapan sanatkar.	Varak altın	: Altın varak.
Sıvama altın	: Kat kat sürülen altın.	Varakçı	: Altın varak hazırlayan usta.
Silkme	: Bir yazı veya resmi kağıda çizdikten sonra bunu iğneleyerek kalıbını çıkarıp üzerinden kömür tozu ile geçmek.	Vassal	: Dağılmış el yazması kitapları tamir eden usta.
Silkme kalıbı	: İğne ile delinerek hazırlanmış desen kağıdı.	Yastık	: Yaprak halindeki altının bıçakla üstünde kesildiği altlık.
Silkme tozu	: Silkme işinde kullanılan söğüt kömürünün tozu.	Yeşil altın	: Altının gümüşle karışımından oluşan şekli.
Saz yolu	: Fırça maharetini gösteren bir betimleme tarzı.	Zerdûzan	: Altın işleyenler.
Sultanî kağıt	: Eskiden ipekten yapılan çok iyi bir cins kağıt.	Zerefşan	: Altın serpme ile yapılan süsleme.
Şebih	: İnsan resmi.	Zerender-zer	: Sarı altın üzerine yeşil altın ile yapılan süsleme tarzı.
Şebih yazmak	: İnsan resmi yapmak.	Zerendûd	: Sıvama altın sürülmesine verilen ad.
Şükûfe	: Farsça çiçek demektir.	Zernişan	: İrili ufaklı altın parçacıklarıyla süslenmiş kağıt.
Şikâf	: Altın boya ile birlikte kullanılarak yapılan bir süsleme.	Zernüvis	: Altın ile nakış yapan usta.
Tahrir	: Bir motifin veya objenin kenarına çekilen çizgi.	Zervarak	: Âharlı kağıtların üzerine serpme altın yapılmış olanlar.
Tasvir	: Resim	Zırnık	: Sarı mürekkep.
Temellük kaydı	: Bir yazma eserin kime ait olduğunu veya kitaplığı bildiren yazı.		
Tezhib	: Yazma eserlerin süsleme işi.		
Tezyinat	: Süsleme, bezeme.		
Tırnak mühre	: Sivri uçlu kalem şeklindeki mühreye verilen ad. Buna Damar mühresi de denilmektedir.		
Toz varak	: Altın tozundan yapılma varak.		
Uhra	: Minyatürde desen çizerken kullanılan kiremit rengi boya.		

SEÇME KAYNAKÇA

- ALİ, GELİBOLULU, **Menakib-i Hünerverân**, İstanbul 1926.
- AND, METİN, **Osmanlı Tasvir Sanatları. I Minyatür**, İstanbul 2002.
- AND, METİN, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982.
- AND, METİN, **Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası**, İstanbul 1998.
- ARSEVEN, CELALESAD, **Sanat Ansiklopedisi I-5**, İstanbul 1943-1952.
- ATASOY, NURHAN - ÇAĞMAN, FİLİZ, **Turkish Miniature Painting**, İstanbul 1974.
- ATASOY, NURHAN, **1582 Surname-i Hümayun - Düğün Kitabı**, İstanbul 1997.
- ATASOY, NURHAN, **Otağı-Hümayun, Osmanlı Çadırları**, İstanbul 2000.
- ATİL, ESİN, **Levni ve Surnamesi, Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü**, Koçbank, İstanbul 1999.
- ÇAĞMAN, FİLİZ - TANINDI, ZEREN, **Topkapı Saray Museum - Islamic miniature Painting**, İstanbul 1979.
- İREPOĞLU, GÜL, **LEVNİ: Nakış-Şiir-Renk**, İstanbul 1999.
- NEFES-ZADE, SEYYİD İBRAHİM, **Gülzâr-ı Savab**, İstanbul 1939.
- ÖZEN, MİNE ESİNER, **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**, İstanbul 1985.
- PAKALIN, M. ZEKİ, **Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü**, 1-3 İstanbul 1946-1955.
- RENDİ, GÜNSEL, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Promete Kültür Dizisi, İstanbul 2001.
- RENDİ, GÜNSEL, **Batılılaşma Dönemi Türk Resim Sanatı (1700-1859)** Ankara 1977.
- ÜNVER, SÜHEYL, **Ressam Levnî: Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1940.
- ÜNVER, SÜHEYL, **Ressam Nigârî: Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1946.
- ÜNVER, SÜHEYL, **Ressam Nakşî: Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1949.
- ÜNVER, SÜHEYL, **Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz**, Ankara 1958.
- YAZİR, MAHMUD BEDREDDİN, **Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli**, Ankara 1981.